

EGY AZ ISTEN!

(Gyászsistentisztelet a Dohányban – 4. oldal)

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Az após nemcsak tolerálja vejét, de tiszteli is (Jitró)

Február 6-án olvassuk fel a Tízparancsolatot (is) zsinagógáinkban. Egy ilyen, fontosságában (leg)elsődleges téma mellett valósággal el-sikkad az előzmény, pontosabban egy különös családi kapcsolat története.

Jitró, a midjánita pap megtudja, hogy mit tett az Örökkévaló Izraellel: kiszabadította őket az egyiptomi rabszolgaságból. Itt jegyezzük meg, túlzás lenne azt állítani, hogy ez a törzs barátságos viszonyban volt Izraellel, sőt... És akkor megjön a midjánita após, aki – mint írtuk – pap is, hogy személyesen találkozzon leánya férjével. Utólag kiderül, hogy nemcsak találkozott vele, de meg is csodálta.

Vájécé Mose likrát chotno – és kiment Mózes apósa elé, vájístáchu vájisák lo – és leborult előtte és megcsókolta. A kronológiát helyenként nélkülöző Tóra ezúttal betartja az időrendi sorrendet, hiszen az ember előtti leborulás tilalma csak valamivel később hangzik el.

Vájichád Jitró – és örült Jitró mindannak, amit Mózes elmesélt a szabadulás részleteiről.

Ettől kezdve nemcsak vejenek kijáró szeretettel, de a prófétát megillető tisztelettel, sőt, kényeztető gondoskodással veszi körül Mose rábbénut. Ne egyedül csinálj mindent! El fogsz fáradni, keress megfelelő embereket! Te csak Istennel „tárgyalj”...

Vájismá Mose lökol chotno – és Mózes megfogadta apósa tanácsait. Megalakította a „nómenklatúrát”, és elrendelte, hogy azok a feddhetetlen emberek, akiket kiválasztott, nyugodtan dolgozzanak; hákátón jisputu héim – a kisebb dolgokban akár ítélkezhetnek is, et hádávár hákásé jöviun el Mose – csak a nehezebb problémákat vigyék Mózes elé.

Ezzel megfelelő hangulatú, mondhatni viszonylag nyugodt körülmények között vezetett az út Szináj hegyéhez, azaz a Kinyilatkoztatáshoz.

Szokásaink szerint a tóraolvasó ennél a résznél különösen ügyel a hangjegyekre, emelt hangon olvassa, mialatt a közösség állva hallgatja, s talán néha még arra is gondolnak egyesek: mi az, hogy 613 parancsolat van a Tórában? Még ezt a tízet is nehéz betartani. Hogy miért, erről majd egy más alkalommal.

De ugorjunk most néhány ezer évet. Nemrégiben olvastam egy liberális honlapszerkesztő töprengését afölött, hogy nem lett volna-e eredményesebb, ha Isten nem parancsolatokban „terjeszti elő” az Ászeret hádibrotot, hanem kérések formájában... No comment!

Ráv

HYMNUS

KÖLCSEY-től;

fordították

dr. Józseffy Vilmos és Reich Ignác.

למנצח להוקיר שיר

מִנְדֵּי תְבוּאָה וְדָגַן שְׂמִים
שְׂנֵי תְרוּמָה קִנְיָנָם בְּהוֹדוֹ קָמַם
נָשָׂא סָקִי מִן הַחַיִּים
כַּעֲדֵנוּ טַפַּת צוּקָה נִסְפּוּ
עַל חַל יִשְׁמְעָאֵל פֶּדָא אֲדָם
גַּם נִשְׁאַט, מְרוֹמִים דְּגַלְנֵי.
כִּכְבְּרֵי וְיָן עֲדוּ עַד הַיּוֹסֵד בָּם
צְבָאוֹת בְּתַהֲוֵהוּ מְלַכְנֵי

כָּא עֲדָף בְּנִקְרַת הַצְרִים
כַּפְנֵי חֲמַת הַרֵב הַלְמוֹשָׁה.
נִשְׂאָ עֵינָיו בְּתוֹף הַדּוֹרִים.
וְהֵנָּה נַעֲוֹב כְּאֲרֵץ נִמְשָׁה;
הֲיָה נִכְדָּוְעֵמֶק חֲנֻכָּה –
יִטֵּן אֵף פֶּהֶר יִסְוִכְבְּרֵהוּ;
כִּתְחַלֵּי דָם רַגְלוֹ דְּרָרְכָה
וְלִרְאֵשׁוֹ לִפְדֵּי אֵשׁ הַגְּהוּ

עַל בַּת עַמִּי נָא הוֹכְרָה.
כְּרָדָף בְּלִי מִצּוֹא סְטֻתָה.
זֶרַע יִשׁוּעָה עָלֵינוּ נִשְׂאָ
תַּחַת שִׁבְרֵי תוֹסֵף תַּת פְּחוּ
לְנֶפֶשׁ נַעֲנָה לְעִתִּית בְּצָרָה
שֶׁלַח נָא שְׁנַת שְׁלוֹם וְחַיִּים.
לְרַבַּת שִׁבְעָה לַעֲנָה וּמְדָה.
לְקַחְהָ בְּחֻסָּאִים כַּפְלִים

נְחִיָּה, נִמְעַת מוֹרֵי וְהוֹרֵי
בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ קְרָפֶס הַהַרִים.
אֲרֵץ כְּרוּכָה נַתַּת לְדוֹר דּוֹרֵי
לְבָנֵי בְּעִדְנָה נַחֲלָה בְּלִי מִצָּרָם;
וְלַחֲוֵף נַחֲלֵי קְדוּמִים דּוּגָא וְסָקָא
כִּישְׂאוֹן גְּלִיחָם כְּאֵד יִסְהַעֲרוּ.
כִּנּוּ אֲרַפְדָּה, אִישׁ חֵיל נִפְדוּר יִמְסָא
קִיצָנוּ יִסְרַחְנוּ, לַעֲוֹלָם יִפְאָרוּ

כַּמְּהָ רָן עִם אֲזִמֵּן יְהוָה.
כַּרְגִּנְתִּי אֶל שִׁירֵי נֶצַח
עַל עֲצָמוֹת אֲדִירֵי הַדּוֹנֵי פֶהֶר.
עַלֵי דָרְסוֹן חֲלָלֵי רַצְחָה;
כַּמְּהָ בְּנֵיָהּ בְּיַדְךָ קָמוּ
אֲרָצֵי, אֶתְּ כְּלִילַת יוֹפִי!
וְלִקְבֻרוֹת הַשְּׂאֵתָה שְׁמוֹ
שְׂדֵמּוֹת, וְכָה נִתְּנָה דּוֹפֵי

עֵינֵי וְכַחַן לְעֵי כַּפְלָה.
גִּיל וְחֻדְוָה הִלְאָה נָסוּ.
אֲנַקְתָּ נֶפֶשׁ כַּדָם מְטוֹלָה.
נָהוּ וּכְבִי סִכִּיבוּ שְׁתוּ;
וְקָרַן יִשׁוּעָה כֹּל צוֹמַחַת
כְּאֲרֵץ הַאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה.
עֵין כְּאֵין פּוֹנֵת וְנַחַת
נִגְרָה, עַל חֻסָּם בּוֹכֵהָ

לְיוֹשְׁבֵי הַוַּיָּאָ שֶׁלַח נָא כְרוּכָה
שְׂדֵי! הַדְּנֵת לֵב שִׂמְחָה וְשִׁמְעֵי,
נַדֵּר מִשְׁטָאִיו תָּן לוֹ הַרוּחָה
פּוֹעַל יְדֵיו רַצְחָה לְכֹל יְהוּ לֹאֲפַע;
תַּחַת יַטֵּן רֵב טוֹד וּפְנַע
הַדֵּשׁ נָא עָלָיו שְׁנֵה מוֹכָה.
הַרְף כַּכְּנֵי, רֵב הַנַּעֵ.
נַעֲר בְּמִשְׁחִית, דִּי לוֹ הַהֲוֵה

אֲמָנָם אֲהֵהוּ לְכַפֵּן חֻסָּאֵי
בְּהַרְרֵן אֲפָה אֵשׁ קְדוּהָ.
כַּרְבַּךְ חֲנִיחָךְ הַשְׁלַח עָלֵינוּ.
וְחֲמַת הַמֶּלֶךְ בְּלִי שִׁכְחָה;
תְּרַפּוֹת שׁוֹדְדִים חֲצִי מְעַלְלִים
כַּדָם אֲבִירֵי אֵיךְ הַשְׁפִּירָה.
עַל צִיּוּרֵי עַל הַיִּשְׁמְעָאֵלִים,
כִּיִּדְיָהֶם בַּת עַמִּי הַסְּרִתָּ

Pest, 1863. Nyomatott Vodianer P.-nél.

Mazsihisz-közgyűlés

A mostoha időjárás miatt elhalasztott közgyűlést január 17-én tartották meg a Hitközség Dísztermében.

Feldmájer Péter elnök megnyitójára és Kardos Péter főrabbi nyitóimája után, a napirendnek megfelelően, ingatlanok elidegenítéséről szavaztak a képviselők. Egri Oszkár, a Jogi Osztály vezetője terjesztette elő az egyes ingatlanok főbb adatait, hangsúlyozva, hogy ez nem jelenti azonnali értékesítésüket, csupán egy előzetes meghatalmazást arra, hogy szükség esetén a képviselő-testület újabb összehívása nélkül elidegeníthessék azokat. Tartalmi hozzászólásokat követően megállapodás született, miszerint határidőket jelölnek ki, hogy a növekvő infláció mértékében emelhessek a kikiáltási árakat a licitálás alkalmával.

Tokaj belépése

A tokaji hitközség belépése a Mazsihiszbe volt a következő napirendi pont, amelyet a helyi csoport képviselője terjesztett elő. Deutsch László főrabbi „mi van a háttérben?” kérdéssel indította hozzászólását,

tanácsolva, ha a tokajiaknak problémájuk van, forduljanak Miskolc-hoz, ahová tartoznak. Ezekkel az érvekkel, amelyekkel alátámasztották felvételi kérelmüket (ledőlt a temető kerítése, évente ötször van minján), „akár szülőfalum, Mád is alakíthatna hitközséget” – mondotta a főrabbi.

Streit Sándor, a BZSH elnöke válaszában kifejtette: ez a főrabbi új álláspontja, de hallottuk, hogy ötször egy évben van minján, miért ne segítsük őket? Ehhez csatlakozott Herczog László alelnök is, Erdélyi József pedig egyenesen kortörténeti eseménynek aposztrofálta Tokaj „megszületését”. Radnóti Zoltán rabbi viszont piárfogást gyanított, megkérdőjelezve az egésznek a komolyságát. Megszavazták.

A Mazsihisz Ifjúsági Csoportja

Az Ifjúsági Csoport 2008-as megalakulásának tudomásulvételéről szóló napirendi pont váltotta ki a legnagyobb vitát.

Frölich Róbert főrabbi „kik ezek?” kérdéssel indult a hosszas, indulatoktól sem mentes vita. A rabbi közül többen ellene szoltak, mert munkájuk lebecsülését látták benne. Verő Tamás rabbi a Mazsihisztől független ifjúsági csoportok mellett lobbizott. Streit Sándor a templomhoz és a hitülethez való kötődést támasztotta feltételül. Feltette a kérdést: ha a Mazsihisz ellen ágálók kapnak tőlünk pénzt, miért ne adhatnánk a mellettünk állóknak?

Rabbik és elnökök pro és kontra sorakoztatták fel érveiket, majd a közgyűlés tudomásul vette a csoport megalakulását.

Titkos választások

Hosszas választási eljárás következett, hogy Krausz István volt alelnök helyére végül Streit Sándort titkos szavazás keretében megválasszák. Nattán László vezette a szavazást, melynek eredményeképpen Berman Dávid, Paskesz Tamás és Deutsch Miklós lettek a Választási és Jelölő Bizottság tagjai.

Zoltai Gusztáv üv. igazgató ezután a 2010. évi költségvetés főbb adatait ismertette, amit a közgyűlés vita nélkül elfogadott.

A 2009. I–III. negyedévi mérleg 7,7 milliós többlettel zárult – jelentette be Zoltai, majd Sessler György, a Számvevő és Számvizsgáló Bizottság elnöke részletesen beszámolt munkájukról, aggasztónak nevezve az adományok csökkenését.

A bizottsági elnök ezután bejelentette, hogy Siklósi Vilmost jelölik Streit Sándor megüresedett helyére a vezetőségbe. Titkos szavazás volt itt is.

Darvas István rabbi záróimájával végződött a négyórás közgyűlés.

Schweitzer-est a Hegedűsben

A BKV-sztrájk ellenére is telt ház és nagy szeretet fogadta a Hegedűs Gyula utcai közterben Schweitzer József nyugalmazott országos főrabbit, aki szokott derűjével és finom, de annál találóbb iróniával esetelte ifjúkorát és pályáját. Régi tanítványa és tisztelője, Deutsch László főrabbi köszöntötte az illusztris vendéget, majd Egri Oszkár elnök közvetlen hangnemű „nyilvános interjút” készített vele. A beszélgetés apropója, hogy Schweitzer József gyermekeinek egy részét az akkor még Csáky (később Hegedűs Gyula) utcai zsinagógában töltötte, ahol nagyapja főrabbiaként tevékenykedett. A múlt részleteinek felidézése során elképesztő memóriáját ezúttal is megcsillogtatta. Nemcsak az akkori rabbiakra és kántorokra, de még a környékbeli boltosok és szatócsok nevére is jól emlékszik. Találó és szórakoztató karakterbrázolásokat és elgondolkasztó történeteket hallhattunk egy olyan környékről, ahol jom kippur idején bezártak a boltok, és a sameszok minden imát fejből tudtak.

A jó kedélyű diskurzus végén Schweitzer professzor üzenetet küldött a mai és a jövőd zsidóságának: „Napjainkban nagyobb dolog, hogy istentisztelet van, mint gyermekkoromban volt. Igaz, hogy 900 ülőhelyet alakítottak ki a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában, és több más népszerű imahely (pl. a Hollán utcai) is működött a környéken, de ne feledjük: 200 ezer zsidó élt Pesten! Auschwitz és a kommunizmus után – amely arany középutat hagyott a vallásnak – óriási dolognak számít, amit itt látok. Megtelik a zsinagóga, és reggel-este van istentisztelet. Gyerekeinket oktatni és szoktatni kell a valláshoz. Ma stramm vezetői és hívei vannak a körzetnek, akiktől azt kérem: tessenek a zsidóság ügye mellett kitartani, hogy ne csak jelenünk, hanem jövőnk is legyen!” Egyetértő vastaps fogadta a napjainkban különösen aktuális gondolatokat. Deutsch László főrabbi szavakban, a körzet vezetői virággal és jelképes ajándékkal köszönték meg Schweitzer József részvételét, a hívek pedig alig akarták elengedni.

A „Tél esti beszélgetések a Csákyban” című rendezvény a hideg és a közlekedési nehézségek ellenére megmozgatta Újlipótváros és Pest zsidóságát. A két részből álló beszélgetés szünetében kávéval, teával és kakaós kaláccsal kínálták az érdeklődő közönséget. A múltidéző dél-

utánon minden korosztály képviseltette magát, talán a fiatalok még többen is voltak. Van hát igény a zsidó vallásra és hagyományra.

A Hegedűs körzet új vezetésének bemutatkozó rendezvénye és első meghívottjuk személye üzenetértékű volt: tisztelni kell időseinket, tudásukat, tapasztalataikat, mert nélkülük nincs zsidóság, a zsidó jövő csak ezekből a forrásokból táplálkozhat sikerrel.

Szilágyi Iván Péter

Olvasóink véleménye

Tisztelt Új Élet Szerkesztősége!

Idén is részt vettem a gettó felszabadításának emlékünnepe a Dohány utcai zsinagógában. A borzalmas éveinek túlélése után az üldözöttek száma egyre fogy.

Csak túlélni! – ez volt, amit minden zsidó gondolt és mondott. Nem sokára a történeteknek nem lesz élő, hiteles tanúja.

A túlélés „igénye” tulajdonképpen már 1938-ban kezdődött. 1942-ben írtak be a gimnázium első osztályába (megfelel a mai ötödik általánosnak).

1991-ben volt a Kemény Zsigmond Gimnázium fennállásának 100. évfordulója. Az egyik tanárnő meghívta a régi diákokat. Az ünnepség a Jókai téri színházteremben volt. A szünetben elém állt egy őszes-zöldke „fiú” és megkérdezte, hogy tudom-e, ő kicsoda. Nem jó arcmemóriám ellenére azonnal felismertem: T. L. osztálytársam volt, aki mérnök lett. 1942–46 között jártunk együtt az „a” osztályba. Ezt követően ő „b”-s lett, ahol ábrázoló geometriát tanítottak. Azonnal ráismertem és kezét adtam, pedig... pedig okom lett volna rá, hogy ne tegyem. T. L. volt ui. az osztályban a zsidózók hangadója. Erre és arra, hogy engem üssenek, minden alkalmat megragadtak. A tízperc is kínálta magát.

Vézna gyerek lévén, a visszaütéseim harmatgyengék voltak. (Az osztályban volt még egy sorstársam, de ő sokat hiányzott, és még két kitért is.)

Elterjesztették a tettelessen inzultálás magyarázatára, hogy otthon az angol rádiót hallgatjuk. Ez főbűnnek számított, a „honvédelmi ismeretek” c. tantárgy a birodalmi német haderő dicsőségét zengte, mi meg fízetünkbe a győztes Messerschmitt repülőgépeket rajzoltuk. Hasonló okokból egyszer rám fogták, hogy a folyosói vízcsapot (falikút) én rontot-

tam el. A következő óra elején benyitott Kovács tanár úr, fölállított és megkérdezte: „Hányasod volt latinból?” „Jeles” – mondtam. Erre ő: „Akkor nem te voltál!” – és kiment az osztályból. (Kovács Dénes latin–magyar szakos volt, később a Fazekas-gimnázium igazgatója.) Ez volt a túlélés „igényének” első szakasza részéről.

December 9-én, szombaton, délután 12 3 és 3 között robbanás rúta meg a házat, a lakás romhalmazzá vált. Anyám és az ő 76 éves nagybátyja üldöző helyzetből fekvő állapotba került, a romok alá. En is ültem, és állva találtam magam, körülvéve mellkasig romokkal. A hamarosan érkező mentőosztag kiszabadított. A romok alatt több halott volt. Közöttük Bienenstock bácsi, a gumibélgéző-készítő, akinek üzeme a Hajós utca és a Bajcsy-Zsilinszky út (akkor Vilmos császár út) sarkán volt. A panaszosokat és sérülteket az akkori Beszkárt (ma BKV) épületében lévő elsősegélyhelyen látták el. A ház földszintjén egy szoba-konyhás lakásban töltöttük az éjszakát. (Ismerőstől, rokontól kaptunk enniválót, paplant, törölközőt stb.)

A következő „élmény” a Klauzál utca 26–28.-ban ért, ahová átköltöztettek. Rákövetkező szombaton délnben egy óraker a szemben lévő Nyár utcai ház kapott tetelalátalat. A robbanást és a porfelhőt követően a romok tetején egy idős néni látványa vált számomra felejthetelenné, akinek a kezében egy kanál volt. Jól lehetett látni a lebombázott ház maradványait: a második és harmadik emelet Klauzál tér felőli részén egy-egy kép és kályha volt. Hasonló látvány fogadott az eredeti házuk megtekintésekor, ennek színház felőli oldala vált romhalmazzá.

Vajon ki gondolta volna, hogy 1989–1990 után esetleg hasonló „élmények” várhatnak gyermekeinkre, unokáinkra!?

Dr. Rác Egon

Körzeti kitekintő

Szeged

Telt ház köszöntötte a hitközség polgári új élet nyitó kulturális rendezvényét a díszteremben. Radó Gyula rendezésében Havas Judit és Garai Róbert, valamint a Chagall Band mutatta be Drágakő c. meseoratóriumát felnőtteknek. A versekben előadott, klezmerzenével kísért produkció merőben elütött a szegeiek által megismert előadásoktól. Az estet megtisztelte jelenlétével Nógrádi Zoltán országgyűlési képviselő (Fidesz), Mórahalom polgármestere, Magyar Anna, a megyei képviselő-testület elnöke (Fidesz), Szondi Ildikó és Tóth Károly önkormányzati képviselők (MSZP), s ott voltak közösségünk tagjain túl többen a Közéleti Kávéházból és a Hit Gyülekezetéből is. A közreműködőket Radó Gyula mutatta be. A programot a Mazsók támogatta.

L. A.

A Szegedi Közéleti Kávéház szervezésében konferenciát rendeztek az eutanáziáról. A METESZ székházában több száz érdeklődő előtt megtartott kerekasztal-beszélgetésen megjelentek az orvostudomány különböző szaktereintélyei, valamint a négy történelmi egyház jeles képviselői.

Közösségünket Markovics Zsolt főrabbi képviselte, aki előadásában többek között kifejtette, hogy a hagyományos zsidó magyarázatok szerint a halál a Mindenhatóé, ugyanúgy, ahogy a születés is.

Tekintetbe véve a különböző responsum-irodalmakat, valamint a hagyományos zsidó exegézist, kijelentette, hogy a zsidóság álláspontja szerint sem az aktív, sem a passzív eutanázia nem engedélyezett. A történelmi egyházak képviselőinek egyébként, bár külön-külön forrásból idéztek, ugyanaz volt az álláspontjuk.

A hallgatóság számos kérdést intézett az előadókhoz, akik az est sikerén felbuzdulva megállapodtak, hogy a jövőben egyéb témákban is szerveznek hasonló kerekasztal-beszélgetéseket.

Emlékek eltűnőben

Gyűjteménygyarapítási felhívás

A Holokauszt Emlékközpont Auschwitz felszabadulásának 65. évfordulója alkalmából felhívást tesz közzé a vézskorszakkal kapcsolatban még fellelhető korabeli iratok, tárgyak, fényképek összegyűjtése és megóvása érdekében.

Több mint fél évszázad múltán a holokauszt túlélői közül már csak nagyon kevesen vannak közöttünk. Féltő, hogy a fiatalabb generációk sok esetben veszni hagyják a múlt feltárása szempontjából becses egyéni, családi emlékeket. Ezért arra kérjük a magyarországi vézskorszak idején, a második világháború előtt és alatt faji, etnikai és/vagy politikai üldözöttest (munkaszolgálat, gettó, deportálás, kényszermunka, kifosztás és más bűncselekmények) szenvedett, illetve örököseit és hozzátartozóikat, hogy az idősokkal kapcsolatos korabeli irataikat, tárgyaikat, fényképeiket, naplóikat,

visszaemlékezéseiket, feljegyzéseiket vagy azok másolatát bocsássák a Holokauszt Emlékközpont gyűjteményének rendelkezésére.

A holokauszttal kapcsolatos személyes emlékek és dokumentáció megőrzése az egyik legfontosabb záloga annak, hogy a népiáras, az 1944-es nemzeti tragédia emléke ne merüljön feledésbe.

A Holokauszt Emlékközpont az átadott dokumentumokat megőrzi, gondoskodik állapot megővőről és arról, hogy azok kizárólag tudományos és oktatási-ismeretterjesztési céllal legyenek kutathatóak, tiszteletben tartva az adományozó rendelkezéseit, egyéni igényeit.

További információ: Császár László történész, gyűjteményvezető, Holokauszt Emlékközpont (1094 Budapest, Páva u. 39.), tel.: (+36-1) 455-3313.

Vajon melyik iskolában gyűjtenek aláírást a zsidók ellen?

„A mi iskolánkban összeírják a zsidó gyerekeket, zsidólista készül, és a tanulók aláírást gyűjtenek azért, hogy a zsidó gyerekek menjenek el az iskolából!” – mondta el a Kolibri Színház előadása utáni beszélgetésen egy középiskolai tanár.

„Hello, náci! címmel péntek délelőtt előbb egy jó nevű zuglói gimnázium osztálytermében, este pedig egy Andrássy úti pincében mutatták be a Kolibri Színház legújabb darabját, melyben egy utcai összecsapás után Rudit, a tizenhét éves, német neonácit és Jant, a fiatal lengyel vendégmunkást – pillanatnyi helyhiány miatt – ugyanabba a fogdába zárják” – írta a Népszavában Scipiades Erzsébet („Magyarország, 2010: a tanárok tehetetlenek?”, január 18.).

Scipiades Erzsébet tudósításában megdöbbentő beszámolók olvashatók: „A Kolibri vezetése azért, hogy tesztelje az előadást, az esti főpróbára meghívott középiskolai tanárokat, akik a radikális szélsőjobb megjelenéséről beszéltek. Volt, aki arról, hogy középiskolájában már lástázzák a zsidó gyerekeket, és aláírást gyűjtenek azért, hogy hagyják el az iskolát.”

Néhány idézet a pénteki előadást megnéző középiskolai tanárok reakcióiból: Középkorú pedagógusnő: „Van olyan osztályom, ahol ezt a darabot egészen biztosan nem nemem bemutatni. Mert a tanulók egy része lenyírt fejű vagy tarajos hajú. Nem, ezek nem punkok, hanem kezdő neonácik. Amúgy jó fejek, de a nézeteik alapján pont olyanok, mint a darabban szereplő Rudi. A mi középiskolánkban egy-egy osztályban kettő-három vagy négy-öt efféle neonáci van, akik együtt egészen erősek. Hogy mit csinálnak a többiek? Nem nagyon szólnak meg.”

Szőke hajú, ápolat külsejű tanárnő: „A darabot optimistán tartom ahhoz képest, amit magam körül látok. Mert a darabbeli Rudi még elgondolkodtatható, de a mi iskolánkban összeírják a zsidó gyerekeket, zsidólista készül, és a tanulók aláírást gyűjtenek azért, hogy a zsidó gyerekek menjenek el az iskolából. Vagy például a székekre, a háttámlára, azokra, ahol zsidó gyerek ül, zsidó csilagot rajzolnak. Vagy a tanárnak, akiről még én sem tudtam, hogy zsidó, azt mondják, mit keres itt, menjen Izraelbe. Kell ez a darab, kell nagyon, mert tényleg az utolsó órában vagyunk.”

Szőke tanárnő, aki érettségi elnök is volt: „Igen, nálunk is van zsidózás. Már meg se hökkenek, kész, ez van. Engem sosem érdekelt, hogy a diákjaim közül ki az, legfeljebb az, hogyan vélekednek a zsidókról. A cigány tanuló például ugyanúgy okolja a zsidót, a zsidók meg nem nagyon szólnak meg. Évente egyszer minden osztályomat elviszem a Holokauszt Emlékközpontba. Mert nem tudok kihez fordulni. Egy harminc-negyven-ötven fős tanári karral mindezt nem lehet megbeszélni, mert az iskolai zsidózással, cigányozással vagy a szélsőjobb megjelenésével nem kívánunk foglalkozni. Mindenki csak tanít.”

(Forrás: STOP/Népszava)

Chanukka a magyar zsidó hagyományok szerint (2.)

Székelyhidi Hajnal és Giora Sharon kettőse (Kaposvár)

Kaposvár

A vasárnapi gyertyákat a kaposvári születésű *Giora Sharon* indonapolisi főkantor gyűjtötte meg, a különlegesen szép zenei élményt követően. Szeretett barátunk, *Sándor György Székelyhidi Hajnal* énekművész és *Lugosi Anna* zongoraművész kíséretében érkezett. A koncerten liturgiai és tradicionális zsidó dallamok, híres operaáriák, könnyed-szép musicalrészletek gyönyörködtettek bennünket a két nagyszerű énekes és a virtuóz zenész tolmácsolásában. Gyurit nem tekintjük vendégnek, ő itthon van nálunk. Sok-sok év távollét után is úgy érezzük, mintha napi kapcsolatban volnánk vele. Közvetlensége, pátosz nélküli szeretete és ragaszkodása gyökereihez, éljen bár Budapesten, Izraelben vagy az Egyesült Államokban, megtartották őt kaposváriának. A műsor összekötő szövegében megidézték gyermekkori történetekkel a bensőségesen szép, szinte már csak a nagyszülők korosztályában élő családi ünnepek hangulatát hozta el közeink.

Köszönjük mindhárom művésznak ezt a szép estét!

Miskolc

A második napon, a gyertyák meggyújtása után tartott ünnepi műsor kezdetén a közösség kántora méltatta az ünnep jelentőségét és ismertette annak történelmi hátterét, szoká-

sait. Ezután *Erdős Judit* előadóművész vezetésével a gyerekek irodalmi műveket adtak elő, majd közös énekléssel fokozták a jó hangulatot. Visszatérő vendégként egy fiatal

Petrovics Péter kántor műsora (Miskolc)

fuvoaművésznő héber dallamokat játszott. Ezt követően a kántorunk énekelt chanukkai, majd héber dalokat gitárkísérettel. Az ünnepség vége felé az elnök unokája két dal eljá-

zásával tett bizonyosságot a zongorázásban való jártasságáról. Miközben a kile tagjai jó étvágyal fogyasztották az ünnepi fánkot, a fellépők felváltva adtak elő újabb dalokat, énekeket. Befejezésül a helyi zongorista mutatta be saját szerzeményét. Az ünnepség tombolával, kötetlen beszélgetésével zárult.

Aharon Dávid

Salgótarján

A hagyományokhoz híven vidám ünnepségen látta vendégül tagjait a hitközség a gyönyörűen feldíszített és a megterített asztalok eleganciájával is vonzó Tarján vendéglőben, ahol mintegy félszázan gyűltek össze, sokan érkeztek az elszármazottak közül Budapestről is. *Tóth Klára*, a hitközség elnöke rövid tájékoztatót tartott az eltelt időszak hitéleti eredményeiről, nem utolsósorban az imaház, a szertartási terem, a gondnoki lakás felújításáról, amit a Mazsihisz támogatásával és önerőből sikerült megvalósítani. Szólt az idősekkel

EU-s gyerekek bár micvája Jeruzsálemben

Egy szokatlanul meleg januári reggelen a Szent Város tizenhat fiatalnak nyújtott feledhetetlen élményt, akik az Európai Unió országaiból érkeztek a brüsszeli székhelyű, humanitárius programokat szervező Alef Intézet első bár micva ünnepségére.

Mielőtt a Kotel előtti tér sáchrítjára került volna sor, a fiúkat a Fal alatti alagutakban vezették végig. Egy nemrég feltárt, a Második Templom idejéből származó teremben *Smuel Rabinowitz* rabbi adta oda nekik életük első pár tfilinjét és táltját.

A londoni székhelyű TAG Alapítvány támogatta a Kotelnél tartott ünnepséget. A szervezet elnöke, *Joszi Ives* rabbi elmondta, hogy ezek a fiatalok otthon nehéz körülmények között élnek, alacsony a társadalmi státusuk, és megbélyegzik őket különféle szociális és gazdasági ügyekben. Az Alef Intézet és a TAG Alapítvány segítségével nélkül valószínűleg egyáltalán nem tudták volna megünnepelni a bár micvájukat.

A legmeghatóbb pillanat az volt, amikor a fiatalok felmentek a tórához. Együtt olvasták fel az áldásokat, a kíváncsi nézelődők pedig édességeket dobáltak nekik, tapsoltak, és népszerű héber dalokat énekeltek. A reggeli ima után a fiatalokat a közeli zsinagógában rendezett ünnepségre vitték, ahol néhány fontosabb izraeli politikus és rabbi által adományozott ajándékkal lepték meg őket.

Ken Stephens
(Fordította: Dési Tamás)

Tallózás egykori zsidó újságokban

A Középső Ajtó

Patai József híres lapjának, a Múlt és Jövőnek 1920. május 14-i számát lapozgatva különös összefüggéseket fedezhetünk fel a talmudkötetek súlya és a chéderbe vezető út hossza között. A gyöngyöspatai malom mellett folydogáló patakocskán átvezető keskeny deszkahíd jócskán lerövidítette a zsidó iskolába vezető utat. Tiltott út volt, de a korán kelő gyerekek a szigorú tiltás ellenére is szívesen választották. „...»a Bovo Kammo« és a »Bovo Mecio« egybe volt kötve, és ezért testi munkának is elég volt elcipelni a nehéz, nagy főlíánst hazulról a chéderbe” – írja *Patai József* A Középső Ajtó című önéletrajzi írásában, melyet az említett számban olvashatunk.

A Múlt és Jövő 10. évfolyamának 20. számát, mely a fehérterror cenzúrájának nyirbálásaitól sebhelyes, a Dreyfus-ügygel kapcsolatos beszámoló során ismerhetjük meg. Megünnepelhetjük a kilencvenéves, még felvágatlan példány feltámadását, és most tovább böklázzunk kincsei között. Nem ismerem a nevét a patakocskának, mely átszelte Gyöngyöspatát, de kétségtelen, hogy valamiképpen beírta magát a magyar zsidó kultúrtörténetbe. Amikor a pajeszos lurkó a nadrágjuk fölött lengedező cidáklival úgy döntöttek, hogy lerövidítik az iskolába vezető utat, és „ezt a tilos és veszedelmes utat” választották, „bizony előfordult, hogy a súlyos Talmudfólíánst félrebillentette az egyensúlyt, és mi belepotyogunk a patakba” – írja *Patai*, és hogy megnyugtassa a zúgó, sebes vizű folyamat maga elé képzelt, rémildőző olvasót, így folytatja: „Nagyobb baj azonban ekkor sem történt. A víz csak térdig ért, és könnyen kigázolhattunk belőle.” És talán, bízzunk benne, így volt ez a hidegebb, téli napokon is, mert a gyerekek edzettek voltak. „Pészach után már meztláb járt minden rendes gyerek”, mert a cipő drága, a falu zsidó szustere, *Schultz* bácsi másfél forintot is képes elkérni egy pár gyerekcipőért. Hallatlan!

Mintha valami kincsesládában kotorásznánk, ott villognak a szemünk előtt a csodás és legendás egykori magyarországi falusi zsidóság legszebb „kegytárgyai”.

– Jasz! rajen! – kiáltotta az egész nap az üzletben sűrű-forgó apa a jiddisre kanyarított héber kifejezést négy-öt éves kisfiának, „...ez a kis bolt érthetetlenül lefoglalja az egész családot.” – „Józsi odanézni!” – kiáltott az apja a pulgig még alig felérő gyerekek, ha valami gyanús, enyveskező alak közeledett. „Rajen er hajlecht!” – „Nézd, már megy is!”

„És mint jó kis titkosrendőr, rajta is csíptem akárhányszor az ilyen »menőt«, hogy nem üresen megy. Hű szolgálatom jutalmául bátran kértem ilyenkor egy-két füget, vagy datolyát. No, de nem volnék őszinte, ha be nem vallanám, hogy akárhányszor nem is kértem, csak úgy szerettem, mert olyan jól mégsem vigyáztam, hogy magamra is felügyeljek” – jegyzi meg *Patai* szellemesen.

A „stelászikon” ott sorakoztak a 19. század végének gyermekigéző finomságai, a pasztillacukor, a fodormentacukor, a gilisztacukor, a medvecukor, hosszú nyakú vagy hasas üvegekben, szépen kanyarított fa- és bádogdobozokban, pöttyös csuporokban, jóízű halmokban, pompázva és illatozva. A zsidó kereskedés rozoga faajtájának kilincsét egymás kezébe adták a parasztok, a helybeliek és a szomszéd faluból valók, keresztények és zsidók, magyarok és cigányok. Az apa kora hajnaltól késő estig talpon van. Borcsa jön, és vesz egy krajcárért élesztőt, egyért sőt, két-értet ecetet, sifont, plajbászt, árkuspapírt, Panna néni meg négy krajcárért egy „szíp” nagy darab „Sikt” szappant. És persze este vagy éjszaka, még zárás után is, bezörget a Berecz bácsi kocsikecséért, vagy ostorszűjért a kondás Jani, vagy Gazi cigány hegedűhúrért. Képesek felzörgetni reb Mórict, aki már főlíánst fölé hajol, talmudkötetet fölé, mely úgy tárja szét lapjait, mint az ölelő kart, és ott bolyong a múltban. Júdea földjén, Jeruzsálem falai alatt, Hillélt hallgatja éppen, meg Sammajt, meg Gamliélt, meg Semáját és Avtajont, és nem érdekli az a két krajcár, mellyel napi üzleti bevételét még megtoldhatja.

„Itt a boltban kaptam én az első héber leckéket. Így tanultam meg sok minden tárgynak, meg cikknek a héber nevet, »Berlitz-módszer«-rel. És mire négyéves koromban a Tóra tanulásába fogtunk, már a praxisból elég szép kifejezésem volt. Ötéves koromban átvettük az egész Rásit, ezeket a sűrű, parányi betűket, amik úgy ölelik körül a szent szövegeket, mint a folyondár a falusi templom falát. Nem kellett tehát félnem a Talmud pontozatlan szövegétől sem. Hiszen a »Középső Ajtó« már a »középskola« csarnokát nyitotta meg előttem.”

Az apa, a szatócs, egyébként kitűnő hebraista és talmudtudós, aki vevőinek rigolyáival szemben elnéző, udvarias és alázatos, feláll szeretett főlíánst mellől, hogy gyertyát adjon, meg a lámpába olajat, meg Diana sósborszeszt az éjnek évadján bekopogóknak. Követi a nagy mesterek tanításait, hogy „mihelyt a gyermek beszélni tud, köteles az apja őt tórára tanítani”. Jozsi még négyéves sincs, amikor már minden reggel együtt imádkozik hatéves nővérével az imakönyvből, felváltva mondják a fejezeteket, hangosan, recitálva, hogy az üzlet dolgoival foglalkozó apa hallja a nyitott ajtón át. És ha hibát követnek el, vagy egy sort átugranak (gehipert), bekialt, kérdőre von, figyelmeztet: „Miért nem vigyáztok?”

„És ez a vigyázat fontosabb volt neki, mint az egész üzlete, minden vevőjével együtt. Szívesen tanított volna engem tovább, mint egész nap ecetet és paprikát és pántlikát mérni. De ez az élet. Kenyeret kell szerezni a gyermekeknek, a szellemi táplálást meg másra kellett bízni.”

Aligha lehet csodálkozni azon, ha ezek a gyerekek a „Talmud közsörűkövén csi-szolódott ésszel” nem veszik túl komolyan a községi római katolikus elemi népiskolát, melyet néhány hét alatt elvégezhetnek. „Azonkívül még nem is voltam iskolaköteles öszig. A Talmudiskola az egészen más. Ott nincs korhatár.”

„Reb Sólem, a mi melamedünk különben kitűnően vezetge dologát” – így mutatja be egykori tanítóját dr. *Patai József*, az író, lapszerkesztő pedagógus, középiskolai tanár. – „Reb Sólem metsző, kántor és tanító volt egy személyben. Azonkívül ő bérelte a rituális fürdőt, a mikvét, és ő szedte a hitközségi adókat is. A legtöbb idejét mégis velünk apróságokkal töltötte, és mi szeretettel és hálaival csüngtünk rajta.”

Festői figura volt. Magas, széles vállú, égő fekete szemű. Amikor az udvarokban metszőkésével megjelent, és a baromfik hanyatt-homlok menekültek, még félelmetes is.

Egyszer a szomszéd faluból, Szűcsiből jött vissza gyalog. A hulló hó vastagon ellepte a tájat. Szombat este volt, és a gyerekek megijedtek tőle, amikor bundába és nagy kendőbe burkolódzva, kucsomásan a szobába lépett. „Mi gyerekek ágyban voltunk már, és fogvacogva néztük a Reb Sólem hosszú, fekete szakálláról lelőgő jégcsapokat. (...) ...betért hozzánk, hogy apámmal és reb Zeliggel együtt költsék el a búcsúlakomát a távozó Szombat királynő tiszteletére. (...) ...fennmaradtunk az ágyban, és vártuk a búcsúlakoma végét, hogy hallhassuk azokat a hátborzongató meséket, amiket ilyenkor a szép szombat esti dalok között felváltva meséltek.” A történetek messze repítették a gyerekeket, időben és térben nem ismertek határokat, jó és rossz szellemekről szóltak, dibukokról, melyek a kulcslyukon át bújnak a lakásokba, a bálványimádó Baásárol, aki kiirtotta Jeroboám nemzetségét, Aksáf elvárásolt városáról, Nakon szerűjéről, ahol Uzza holtan rogyott össze, mert megérintette a frigyáldát, aztán meg a csalás és a hazugság városáról, Kezibről, meg a szépséges és kedves Naómírol, Elimelek feleségéről, aki a moábita Ruth anyósa volt...

„Ezeken a meséken keresztül szerettük meg Reb Sólemet. De szerettük a dalait is. Zengő Lecho daudiját, és a szombati és ünnepi imák melodiáit, amiket ő a Magyar Alföldről és Galiciából a csodarabbik asztaláról és zsinagógáiból hozott magával. (...) És amikor hatéves koromban hozzá kerültem... a »Középső Ajtó« ki-nyílt...”

Magén István

A gettó felszabadításának 65. évfordulójára emlékeztek a Dohány utcai zsinagógában

A 65. évforduló alkalmából rendezett emlékező istentiszteletre eljöttek azok, akik túléltek a szörnyűségeket, akiknek egy tűzijáték-ról a mai napig is az ostrom alatt lángoló épületek, a gáزرól Auschwitz, a vagonokról a deportálás, az árpádsávos zászlóról, nyaksárlóról, a fekete egyenruháról, a gyűlöletbeszédéről a nyilasok jutnak az eszükbe.

Eljöttek gyermekeik, a ma hatvan év körüliek, s azok gyermekei, unokái is...

Eljöttek, hogy jelenlétükkel valamit demonstráljanak, hogy mint

Feldmájer Péter, a Mazsihisz és Streit Sándor, a BZSH elnöke, Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató, rabbik, kántorok, templomkórzetek elnökei, előljárói – összesen mintegy kétezren.

Dohány-zsinagóga

Kálmán Kálmán elnök ismertette a programot. Eszerint Schweitzer József nyugalmazott országos főrabbi emlékező beszédét, Fekete László főkántor közreműködését (Hásém mo odom, Kél málé ráchámim, majd egy hálaadó zsoltár) közös kádis ima zárja. Ezután filmet vetítenek (ho-

tán elmondhatjuk, hogy népünk tragédiájában ez a négyes csapás sújtott bennünket: a zsidógyűlölet tengerárja, sokak hallgató közönye, amellyel tragédiánkat szemléltek, a gettó, a munkaszolgálat, a deportáció megannyi börtöne, s mindezek következtében lelkünk érzelmeinek megrendült, de talán a 65 év alatt, ha pillanatra sem felejtő, mégis helyreállt egyensúlya.

A zsidó történelemben a zsidópusztításnak két fő típusát ismerhetjük meg.

E kettőnek képviselője a pürim és a chanukka.

A pürim a fizikai megsemmisítés ördögi terve volt: lehasmid, elpusztítani ifjat és öreget egyetlen napon.

„Károsak, feleslegesek, nincs rájuk szükség.”

Ezek a gondolatok vissza-visszatérnek az antiszemitizmus irodalmában, míg a végpusztításig, Auschwitzig eljutnak.

A másik formája a felszámolásnak természetesen össze sem hasonlítható az előbbivel, mert nem fizikai inzultus: a másik forma a szellemi és érzelmi elfelejtetés módja. Lehaskichom tauroroszecho, hogy felejtsek el Tórádat és dobják sutba törvényeidet.

Vagyis, szociológiai kifejezéssel, a tökéletes asszimiláció. Tórával, hagyománnyal teljes mértékben felhagy, abban a hiú reményben, hogy ezzel az úgynevezett zsidókérdést megoldja.

Mi lehet a maradék zsidóság álláspontja ezekkel az ideológiákkal és gyakorlatokkal kapcsolatosan?

Természetesen az, hogy amiképpen iszonyatos rémtett volt, ami az európai zsidósággal történt, annak még halvány mása sem történhetik meg egy modern európai társadalomban. Elítélünk minden fajgyűlöletet, minden rasszizmust, minden valláson, származáson alapuló, de általában mindenféle gyűlöletet a közéletből.

A Harmadik Birodalom bukása után, már a fogságban eszmélt rá a igazságot Lengyelország egykori főkormányzója erre az igazságra. Ezer év sem mossa le a gyalázatot, ami a Harmadik Birodalom nevéhez tapad.

Debuisset pridem, előbb kellett volna!

A megkeseredett szívek sokan választották azt az utat, amely a zsidóságtól történő teljes elszakadást jelentette, s még a szülői ház megszentelt hagyományait is elvetették. Sokan elkeseredésükben még gyermekeiknek sem mondták el zsidó voltukat és az igazságot, s ha a kisgyerek kérdezte: hol van az én nagyapám, hol van az én nagyanyám, Jancsinak van, Pistinek van, nekem miért nincs? – akkor elterelő, elsimító válaszokat adtak, de nem mondták meg az igazságot.

Pécsi rabbi koromban ismertem olyan derék, szimpatikus egyetemi hallgatót, aki addig, amíg Pécsre nem jött az egyetemre, s kollégái el nem hívták a Kol Nidré istentiszteletére, még soha életében nem volt zsidó templomban. Édesapja, aki már gyermeket, családot elvesztett, még emlékezni sem akart.

Nem a zsidóság megtagadásával, hanem a humanizmus és az igazdemokrácia megvalósításával oldhatjuk meg a társadalomban e tekintetben még mindig fennálló súlyos kérdéseket. Az igazság és a jóakarát embereinek összefogásával tudunk győzelmet aratni gonoszságok és rágalmak felett.

Akik akkor életünk tavaszán állottunk, most elérkeztünk életünk alkonyóráihoz, de a nyilasuralom rettenetes napjait nem feledjük!

Gyakran megyek át a Városháza mögötti kis téren, amelyet Szomor Dezsőről neveztek el, akinek lakásablakai arra a térre nyíltak, s aki a csillagos házban éhen halt. Emlékezem Szép Ernőre, aki reszkető kezében egy csajkát fogva állt sorba velünk a pestvidéki táborban némi élelemért, és bajtársainak így mutatkozott be: Szép Ernő voltam. Nem voltak, vannak Ők, az írók, a tudósok, a politikusok jelei s a névtelen százazrek, közöttük a pesti gettó mártírjai, akik élnek emlékezetünkben és a zsidó történelem lapjain.

Él a zsidóság!

A nyilasuralom rémnapjaiban a Rumbach utcai zsinagóga és ez a zsinagóga is átmeneti gyűjtőtáborrá változott. Sorstársaimmal együtt a Mosonyi utcai toloncházból kerültünk ide, majd egy este nyilas karszalagos rendőrtisztek jelentek meg, és közölték, hogy mindenki hazamehet. Azt hittük, valami emberség jutott itt most szóhoz, de tévedtünk. Másnap hajnalban a csillagos házból hurcoltak bennünket. Utóbb a nagyobb lányokat és asszonyokat is. Kényszer táborra alakították át Machané Jehuda Juda táborát; e nyilas tisztek nyilván a megérdemelt névtelenségbe hullottak vissza, de: ám Jisráel cháj, Izrael népe él! Juda népe él! Degel machané Jehudo, Juda táborának zászlaja, mártírvértől piroslóan, s reá hímezve Izrael örök hitvallása, mindaz, ami e hitvallásból következik, s ekképpen hangzik: Adonáj Echád, Egy az Isten!

A gyászima és a közös kádis után, melynek során a szónok megemlékezett a felszabadítás során életüket vesztett szovjet katonákról is, felhangzott a hagyományos papi áldás.

A megemlékező beszédet követő filmvetítéssel egy időben a Zsidó Múzeum Levéltárának vezetője, Toronyi Zsuzsa mély megindultsággal szólt a temetőkről. Elmondta: a Dohány utcai zsinagóga épülete mellett árkádok övezte kert szimbolikus

dozatot név szerint, de többet ismeretlenül.

Őket már nem volt, aki felismerje, de róluk is feljegyeztek mindent, ami tudható volt: életkort, testi jellegzetességeket és megmaradt ruházatuk darabjait. A jegyzőkönyvek adatait a temetkezési szentegylet, a Chevra Kadisa lemásolta, és egyetlen emlékkönyvben rögzítette valamennyi áldozat adatait. Ez a könyv sokévi lapfangás után most előkerült, és felolvashatóvá vált.

Ezt követően a Scheiber Sándor iskola diákjai felolvasták az A1-es, az A2-es és az A11-es parcellában nyugvók neveit.

Az árkádsor alatti képek-fotók megtekintését követően Oroszország nagykövete, Toronyi Zsuzsa, valamint Feldmájer Péter és Zoltai Gusztáv a gettófelszabadítókra emlékeztető táblánál helyezték el virágokat.

Zsidó Múzeum

A Zsidó Múzeum II. emeletén megnyílt a „Buchenwald elfeledett asszonyai” címet viselő vándorkiállítás. A látható anyagról, a tárgyi emlékekről lapunk 2009. október 1-jei számában igényes részletességgel írtunk. Ez alkalommal a két megnyitóbeszédből idéznénk.

Volkhard Knigge, a Buchenwald és Mittelbau-Dora Emlékhely Alapítvány igazgatója sorait Ramona Brau olvasta fel. Egyebek mellett beszélt arról, hogy közel 11 000 magyar zsidó nőt deportáltak 1944 júliusától a buchenwaldi koncentrációs tábor felszabadításáig, április 11-éig. Közöttük lányokat és asszonyokat, szerte Magyarországról.

A buchenwaldi törzstábor az első politikai foglyok 1937-ben építették Weimar közelébe, oda, ahová Goethe hajdanán visszahúzódott, és élvezte a türingiai alföld látványát. Weimar hét kilométernyire fekvő a koncentrációs táborról, és tökéletes összhangban volt vele. 1937-ben a lakosság nem a tábor felépítése ellen emelte fel hangját, hanem annak első megnevezése („Ettersbergi koncentrációs tábor”) ellen, azzal érvelve,

minden évben, vagy amikor csak tehetik, kifejezzék együttérzésüket.

A teljesség igénye nélkül: megjelent Boross Péter volt miniszterelnök, Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság volt elnöke, Tari Sándor (Köztársasági Elnöki Hivatal), Kovács Árpád (Állami Számvevőszék), Csallóközi Zoltán (KDNP), Fónagy János és Tarlós István (Fidesz), Herényi Károly (MDF), a minisztériumok képviseletében mások mellett Csepregi András, Forgács Imre, Herczog László, Gulyás Kálmán államtitkár, Demszky Gábor főpolgármester, a Hivatal részéről továbbá Steiner Pál, Kirschner Péter, Schiffer János, pártelnökök, frakcióvezetők, országgyűlési képviselők, köztük Lamperth Mónika, Mandur László, Mesterházy Attila, Szanyi Tibor, Pettó András, Szabó Zoltán, Suchman Tamás (MSZP), Retkes Attila (SZDSZ), a diplomáciai testületek részéről Aliza Bin-Noun, Izrael Állam magyarországi nagykövete, Alexandr Tolkaos orosz nagykövet, az USA, Kanada, Németország, Anglia, Románia, Svédország, Hollandia, Szlovákia és Belgium nagykövete, helyettesek, titkárok, a Szlovák Intézet igazgatója, a történelmi és más egyházak prominensei, mint például Juliusz Janusz érsek, apostoli nuncius, Erdő Péter bíboros, esztergomi érsek képviseletében Vignyázó Miklós, Gáncs Péter püspök és Pröhle Gergely (evangélikus egyház), Pásztor Zoltán (metodista egyház), Németh Sándor (Hit Gyülekezete), a főváros kerületeinek első emberei, tanácsosai, mások mellett: Marsovszkyné Csanaki Katalin (XV.), Gergely József (VII.) Tóth József (XIII.), Weinek Leonárd (XIV.), Lombos Antal (XXI.), továbbá Radnainé Fogarasi Katalin (Kegyeleti Bizottság), Csóti András vezérőrnagy, Székely Gábor, a zsidó oktatási intézmények, a Szeretőkörház, a Holokauszt Dokumentációs Központ vezető tisztségviselői, ifjúsági és felnőtt szervezetek tagjai, a Hitközség vallási és világi vezetői,

gyan és miért alakulhatott ki a temetőkertről), majd lehetőség van az árkádoknál kiállított fotók megtekintésére. Ezt követi a Wesselényi utcai oldalon lévő emléktábla megkoszorúzása, s legvégül a zsidó múzeumbeli „Buchenwald elfeledett asszonyai” című kiállítás megnyitója.

A megemlékezés szónoka, Schweitzer József beszédét olvashatják:

Ma 65 éve annak, hogy fővárosunk pesti oldala, tehát ahol most mi vagyunk, felszabadult a nyilas rémtettek alól.

Emlékezünk a véres cselekedetek halálos áldozataira, és nem felejtjük azokat, akik súlyos megpróbáltatásaink közepette segítettek nekünk abban, hogy megmenekülhessünk a gyilkosok majd mindenhova elérő halálos öklei elől. Ugyanakkor emlékezünk az 1944 nyarán történt tragédiára, a vidéki zsidóság százazreinek elhurcolására.

Kevesen maradtunk, akik elmondhatják magukról: én láttam, részese voltam népem megtörtetésének, tragédiájának. Felszabadultunk egy elképzelhetetlenül romos városban, tudván a gyilkosságokat, ugyanakkor erőt vett rajtunk a felszabadultság ama természetes érzése, amely szerint mi, az előbb még halálra ítélték, megszabadultunk a pusztító veszedelemtől. A rettenetes nyomás felengetett, ám a gyász nem szűnt meg, sem az aggodás azokért, akikről semmit sem tudtunk, de mégis, még visszavártuk Öket.

A talmudi hagyomány szerint mi kevesen, a megmenekültek, négyezeresen is hálaadásra vagyunk kötelezve. A talmudi hagyomány így szól: adjanak halált – mondja a maga korára következtetve, de minden időkre szólóan –, akik szerencsével küzdöttek meg a tenger hullámaival, a pusztaság sivar magányával, akik börtönbe zártak, de kiszabadultak, akiket betegség sújtott és meggyógyultak.

Mi, akik megszabadultunk, mé-

terület a zsidó és nem zsidó együttélés történetében. Eredete a magyarországi zsidó történelem aranykorába, a tizenkilencedik század lehetőségeivel és reményekkel teli korszakába nyúlik vissza.

Majd így folytatta: 1944 novemberének végén a kert a pesti nagy gettó része lett. Ahhoz az alig egy négyzetkilométernyi területhez tartozott, ahová több mint hetvenezer embert zsúfoltak be embertelen körülmények közé. A felszabadításkor temetőként heverő holttesteket is találtak. A több ezer áldozat közül 2281-et itt, a Dohány utcai zsinagóga kertjében temettek el. 1249 nőt és 1032 férfit.

A temetéseket a kerületi rendőrkapitányság jegyzőkönyvezte, a lehető legpontosabban rögzítve az elhunytak adatait. Több mint ezer ál-

hogy a név szorosan köthető Goethe életéhez, s ezzel jelezve, hogy szóba sem jöhet egy ilyen létesítménnyel kapcsolatosan, ahová úgynevezett „alacsonyabb rendű embereket” válogatnak ki. Weimar és Buchenwald sajnálatos történelméhez hozzátartozik, hogy ez is példa arra: a kultúra és a barbárság nem feltétlenül ellentétek, s a barbárság megfelelő politikai és szellemi körülmények között a kultúra körében is felszerepedhet.

Emlékezni – és erről szól el a kiállítás is, hangzott el a beszéd során – annyit jelent, hogy e folytonos teherrel önbíráloán szembe kell nézni. Az emlékezés nem korlátozható arra, hogy sajnáljuk és meggyászoljuk az áldozatokat, hanem elmélyülten kell foglalkozni azzal, miként lesz valakiből tettes, és hogyan követhet el

Zsinagóga a Tevere partján

embertársaival szemben embertelen-
séget. Hiszen az ember nem szü-
letik tettesnek, rasszistának, hanem
azá válik. Hogy a politika, kultúra,
nevelés, műveltség, törvény mely
eszközeivel történik, ezt a nemzeti-
szocialista rendszer történetén ke-
resztül tanulhatjuk meg, s ezáltal is
elszántan szembefordulhatunk a ha-
sonló irányzatokkal.

Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató
kiállítást megnyitó beszédéből: Az
elmúlt évtizedekben sokan próbálták
megfogalmazni, hogy a holokauszt
milyen hatást gyakorolt az emberi-
ségre, és mi a legborzasztóbb örök-
sége. Történészek, teológusok, poli-
tikusok, művészek keresték a vá-
laszt. Az egyik legvitatottabb felelet
Adorno adta, mára már közhellyé
vált szavaival: a holokauszt után
nem lehet verset írni. A kegyetlen és
pesszimista mondat értelme, hogy a
soá öröksége leginkább azzal foglal-
ható össze, hogy utána nincs helye és
értelme a művészetnek, a kultúrának.
Nincs helye és értelme mindannak,
amit humanizmusról, kultúráról
megtanultunk. A legpesszimistább
értelmezés szerint a holokauszt örök-
re megcáfolta, hogy a civilizáció, a
kultúra jobbá teszi az embert, meg-
cáfolta, hogy az emberi természet
alapjában jó lenne.

Ezen a kiállításon személyes törté-
netekkel ismerkedhetünk meg. Azaz
személyes életekkel, küzdelmekkel,
az egyéni bátorság példáival. Túlélők
visszaemlékezéseit, személyes tár-
gyait, tanúvallomásait láthatjuk. A
történelemkönyvekből megtanult
számokat arcokká válnak, szemé-
lyes ismerősökké. Az elmúlt évtize-
dekben egyre nagyobb figyelem irá-
nyul az ilyen személyes történetek
megörökítésére, könyvekben és do-
kumentumfilmekben egyaránt. Szerte
a világban több hasonló kiállítást
szerveztek, mint ez a mostani, ame-
lyek egyéni sorsokat, tragédiákat és
megmeneküléseket mesélnek el. A
kiállítás egyik célja ugyanaz, mint a
többi hasonló filmnek, könyvnek, ki-
állításnak. A cél, hogy aki ide elláto-
gat, az tudatosítsa magában, hogy
nem számokról, nem arctalan
tömegekről beszélünk, hanem egyes
emberekről. Családtagokról, barátok-
ról, iskolatársakról, kollégákról,
szomszédokról, akik a látogatók csa-
ládtagjai, barátai, iskolatársai, kollé-
gái, szomszédjai is lehetnek volna.
Magyarországon ennek a kiállításnak
még nagyobb jelentősége van, mint
máshol, hiszen Buchenwald asszo-
nyai közül a legtöbben Magyaror-
szágról elhurcolt nők voltak. A kiállí-
táshoz ezért egy komoly múzeumpe-
dagógiai program is kapcsolódik,
amelynek során főleg középiskolás
diákok számára szerveznek vezetést,
illetve beszélgetést túlélőkkel. Olyan
túlélőkkel, akik szemtanúként, sze-
mélyes történetükön keresztül szá-
molnak be a történelemről, amit ők
éltek át, és amit ők túlélték.

Ők túlélték a rabszolgamunkát, a
kegyetlenkedéseket, az éhezést, a hi-
deget, a betegségeket, az emberi bá-
násmód teljes hiányát. Ahogyan a
pesti gettó azon foglyai is túlélték,
akik hatvanöt évvel ezelőtt részesei
lehettek ennek a napnak. Túlélték, de
sokan belerokkantak, míg sokan
talpra álltak, és új életet tudtak kez-
deni, de a traumát örökre magukkal
hurcolják. Most, ezen a napon és
ezen a kiállításon, mindenkire emlé-
kezünk. Azokra, akik odavesztek, és
azokra, akik életben maradtak.
Azokra, akik a gettóban, és azokra,
akik a táborokban szenvedtek, vagy
bujkáltak. Azokra, akik most itt van-
nak velünk, és segítenek az emléke-
zésben, és azokra, akik már nem le-
hetnek közöttünk. Az emlékezés
együttal hitet is kifejez, hitet abban,
hogy az emberiség és az egyes em-
ber tanul a múltból, hogy az oktatás-
nak, a kultúrának, a technikai civili-
zációnak mégis van erkölcsnemesítő
ereje, és Goethe Weimarja erősebb,
mint a náci Buchenwaldja.

A Zsidó Múzeum legújabb kiállí-
tása két hónapon át tekinthető meg.

2010. január 17-én délután XVI. Benedek pápa a
római zsinagógában találkozott a zsidó közösséggel.
A látogatásra a katolikusok és zsidók közötti párbe-
széd elmélyítésének, fejlődésének emléknappja, vala-
mint az éppen akkorra eső helyi zsidó ünnep alkal-
mából került sor.

Mi is ez a „helyi” ünnepnap?

Az ünnep egy csodás eset emlékére alakult ki,
amelyre a január közepétől február közepéig tartó
svát hónap 2. napján emlékeznek a római közösség-
ben. 1793-ban a zsidók megmenekültek a város la-
kosságának dühe elől. A rómaiak a gettó kapuinál

gyűltek össze, hogy felgyűjtsák és ellenséges szán-
dékkel behatoljanak a területre. Az volt ugyanis a
meggyőződésük, hogy a zsidók védelmet nyújtottak
a Franciaországból származó új, forradalmi eszmék
gyűlölt támogatóinak. A Pápai Állam más területein
a zsidókat emiatt megtámadták és bántalmazták.

Már felkészültek a legrosszabbra, amikor egy hatal-
mas, váratlan záporosodó lehűtötte a támadók lelkesedé-
sét, és kioltotta a lángokat, amelyek már fellobbantak
a kapuknál. Az olasz elnevezés – ölomünnep – a sö-
tét és ölomszürke ég színéhez kötődik. Az ún. szicíliai
iskolában az *Ezra Betzarót* kongregációnak köszön-
hetően minden évben megemlékeztek erről a napról
gyertyagyújtás és fogadás keretében, amelynek során
adományokat gyűjtöttek a társaság tagjaitól.

De hogyan is kerültek a zsidók Rómába?

Nagyon sok zsidót láncra verve, rabszolgaként
hurcoltak be Rómába, a győztes császár szekerei mö-
gött. A menekültek aztán úgy élhettek tovább a birodalom
szívében, hogy szinte láthatatlanná váltak. A nagy
emlékművek mellett egyetlen zsidó imola vagy
zsinagóga sem épülhetett, amely felhívta volna
magára a figyelmet.

És ez így maradt csaknem 2000 évig.

Miért?

Mert Konstantin császár keresztény hitre tért, és
így a Római Impériumból Szent Római Birodalom
lett, a zsidó népszerűség pedig mássága miatt sebez-
hetővé vált.

IV. Pál pápa a 16. században ide, a Tiberis folyó
mocsaras vidékére, Lungoteverébe száműzte Rómá-
ból a zsidókat. Ettől fogva gettóban éltek. A zsidók
nem mozdulhattak ki e helyről napnyugtától napkel-
téig. Vasárnap reggelként pedig elvitték őket a
Sant'Angelo in Pescheria templomba. Az ajtókat be-
zárták, és végig kellett hallgatniuk a katolikus prédika-
ciót. Akik túlélték ezeket az időket, azok a gettó-
ban őrizték szokásaikat és hitük eleven lángját a jobb
idők reményében.

Olaszország egyesítése 1870-ben megtörtént, és rö-
viddel ezután az uralkodó, II. Viktor Emánuel lebont-
tatta a római gettót, és a zsidóknak teljes körű állam-
polgári jogokat adott. Az épületet, amely korábban
othott adott a gettó zsinagógájának, szintén lebont-
tották.

1904-ben ezen a helyen avatták fel a jelenlegi
nagy zsinagógát (*Tempio Israelitico*). Építészének,
Vincenzo Costának és Osvaldo Armanninak legna-
gyobb gondja az volt, hogy nem támaszkodhassanak
előzményekre. Korábban legfeljebb kis imaházak
voltak Rómában.

Mit tehettek hát?

Igazságtalanság volna azt állítani, hogy vaktában
láttak neki a munkának, de annyi bizonyos: sok min-
den keveredett az új templomban. Világosan kivehető
a kor stílusához való alkalmazkodás és az épületnek
a katedrális-szomszédokhoz való illeszkedése. De
végre megjelenhettek a szakrális jelképek is az új zsi-
nagógában! A négyoszlopos portikusszal ellátott két-
szintes előcsarnok homlokzatán legfelül ott láthatók
a mózesi törvénytablók. A tető csúcsán pedig ott áll a
menóra, a hétágú gyertyatartó, Izrael jelképe. Az ek-
lektikus stílusú épület szépségével kiemelkedik még
a város gyönyörű, nevezetesen látványos közül is. Az
art deco dizájn tudatos választás volt, a közösség igé-
nyelte abban az időben, hogy a zsinagóga látható és
jó kilátást nyújtó pont legyen a városban. Ez az
egyetlen négyzetes kupola, így az épületet könnyen
azonosíthatóvá teszi még a távolból is.

A templom belseje éppoly pazar díszítésű, mint a
keresztény szomszédoké. Keletre, azaz a Jeruzsálem
felé eső oldalon helyezkedik el a tóra tekerseit tartal-
mazó fehér és arany színű frigyszekrény. A frigy-
szekrényrel szemben függ az Örök Láng, amelyet a
Kivonulás könyve szerint őrizni kell. Ez előrevetíti a
keresztény templomok örökmécsését, amely ott Isten
jelenlenségét jelképezi.

A római zsinagógában a nők számára létesített kar-
zat az északi, a déli és a nyugati oldalon helyezkedik

el, és itt újra tapasztaljuk a stílusok keveredését. A szí-
nes íveablakok ugyanis már a szecesszióra utalnak.

Ezzel szemben a keret adó féloszlopokat asszír
motívumok díszítik. A kupolára festett cédrus Sala-
mon király jeruzsálemi templomát hozza közel. Az
egész épület a hit és a remény jelképe, kifejezi a zsidó
népnek a túlélésére, fennmaradására vetett bizalmát.

Ez a bizalom azonban rövid életűnek bizonyult. A
második világháborúban kétezer római zsidót hurcol-
tak el és gyilkoltak meg a náci fasiszták. A történelem
megismételte önmagát. Az életben maradt zsidók má-
sutt kerestek maguknak menedéket. Miként az ókor-
ban. Akkor is az volt a nagy kérdés: hol fogadják be
őket, hol gyakorolhatják szabadon a vallásukat? És
miként fejezhetik ki hitüket a művészet, azon belül az
építészeti nyelven? Néhányuk a legszokatlanabb he-
lyen, a legfurcsább népek körében jutott révbe.

II. János Pál pápa a zsinagóga 2004. május 23-i
centenáriuma üzenetét küldött „idősebb testvérei-
nek”. – Nem elég a keresztények és a zsidók közötti
múltbeli ellenségeskedést elítélni, hanem barátságot,
tisztelőt és testvéri kapcsolatot kell kialakítani. – Az
ünnepeken a pápát Camillo Ruini bíboros, római
helynök és Walter Kasper bíboros képviselte. A pápai
üzenetet állva, tapsolva fogadta a jelenlévők egy része.

Ő volt az első pápa, aki személyesen keresett fel
egy zsinagógát, a római nagy zsinagógát, 1986. április
13-án.

Az épület, amely 2004-ben ünnepelte fennállásá-
nak századik évfordulóját, mára már több mint zsiná-
gá. Helyet ad a római zsidó közösség kulturális és
szervezési központja irodáinak, a főbb lakóhe-
lyének, de a római Zsidó Múzeum is itt található.

Lám, csak néhány metrómegálló a Vatikán és a
nagy zsinagóga közötti földrajzi távolság, ám még
mindig egy világ választja el a híveket egymástól a
régén keletkezett előítéletek miatt. A II. János Pál ál-
tal megkezdett utat folytató XVI. Benedek pápa a
mostani látogatással valamennyiünk reményei szer-
int közelebb hozhatja a két vallás gyakorlóit a meg-
értés útján.

Dr. Egri Oszkár

Ortodox zsidó – katolikus párbeszéd?

Mordechay Lewy, Izrael szentszé-
ki nagykövete a vatikáni napilap ja-
nuár 13-i számában válaszol a kér-
désre.

A diplomata megállapítja, hogy
még a zsidóság általában véve támo-
gatja a legmagasabb szintű hivatalos
párbeszéd folytatását az izraeli Köz-
ponti Rabbínatus és a Szentszék kö-
zött, az ortodox zsidók legfőbb irány-
zata továbbra is szkeptikus marad.

A nagykövet szerint a legfőbb aka-
dályt az jelenti, hogy a zsidók többsé-
gének nincs szüksége másokra ah-
hoz, hogy meghatározza saját vallási
önazonosságát. Nem tart igényt sem-
miféle más teológiai utalásra a Bibli-
án kívül, amely kimondja, hogy a
zsidók Isten választott gyermekei.

Ez a kiválasztottság nem jelentett
mindig áldást a történelem folyamán
– állapítja meg Mordechay Lewy. A
kezdetekben a zsidóság nem volt el-

lenséges a prozelitizmussal szem-
ben. Az ókorban tagadhatatlanul ma-
gába olvasztotta a görög-római kul-
túra elemeit. A száműzetés idejében
azonban a zsidók olyan környezet-
ben éltek, amely gyakran ellenséges
volt irányukban, és mindig arra töre-
kedett, hogy más vallásra térítse
őket.

Az *Osservatore Romano* cikke fel-
idézi Maimonides, a XII–XIII. szá-
zadban élt zsidó vallásbölcész alak-
ját, aki 1180-ban összeállította a zsi-
dó törvények héberül írt kodifiká-
cióját, a Misné-Tórát (a Tóra ismét-
lése). Művét Joszéf Káro rabbi a
XVI. században foglalta össze. 1560
körül megírta az életviteli szabályo-
kat tartalmazó Sulchán Áruch c.
könyvet. Az ún. háláchához, zsidó
jogrendszerhez ragaszkodó ortodox
zsidóság ma nagyrészt ebből merít.
(Háláchá annyit jelent, mint járható

út, járható ösvény). Káro rabbi célja
az volt, hogy mindenáron megőrizze
a hagyományt és a túlélés techniká-
ját, ezt teszik még Izraelben is, az
egyetlen olyan társadalomban, a-
melyben a zsidók a nagy többséget
képviseleik.

Tény, hogy a reformzsidóság és a
konzervatívok nyitottabbak a kereszt-
ényekkel folytatott párbeszédre,
mint az ortodoxok – írja Izrael szent-
zéki nagykövete. Ez amerikai élet-
tapasztalatuk révén lehetséges, mivel
társadalmuk szerves része a különfé-
le etnikai és vallási csoportok együtt-
élése. Az ortodox zsidóság legfőbb
tekintélye Amerikában *Soloveitchik*
rabbi, aki nem helyeselte az olyan
vallásközi párbeszédet, amely a ka-
tolikusokkal a hit alaptételeinek
megvitatását célozza. Ugyanakkor
nem utasított el egy olyan dialógust,
amely a társadalmi együttélés javulá-
sát, a közjót szolgálja. Ezért a katoli-
kusokkal folytatott párbeszéd ún.
„könnyű” témákra korlátozódik,
mint a bioetika, a környezetvédelem,
az erőszak, vagyis amelyek nem
érintik a valláspolitikai kérdéseit. To-
vábbá nem tartalmaznak olyan tan-
beli alaptételeket, mint a Credo, a
Szentháromság, a Messiás eljövete-
le, a szentségek.

A zsidóság nagy többsége a diasz-
porában úgy éli meg életét, mint egy
sérelem küzdelmet a túlélésért. Úgy
érezik, hogy a katolikusok szüntele-
nül meg akarják téríteni őket, kedve-
sen vagy a legtöbb esetben erősza-
kosan. A zsidóság ellenérzése a ke-
reszténységgel szemben már az
ókorban is jelen volt. Ez a zsidóság
körében létrejött „családi szétszaka-
dásnak” tudható be, amelyben mind-
két fél versengett egymással, hogy
elnyerje Isten jóindulatát. Az első

keresztény közösség elszakadt a ha-
gyományos zsidóság kötelékeitől. Ez
a folyamat nagy hitvita-irodalmat hí-
vott életre, amelyből kivették a ré-
szüket a zsidók is. Ez az ellenszenv
Európában tovább folytatódott a kö-
zépkorban, sőt, rituális formában né-
hány zsidó imában is megfogalma-
zódik. Sok ortodox zsidó nem lépett
be templomba és nem kívánt egy ke-
resztel szembeszűlni.

Izrael szentszéki nagykövete az
Osservatore Romano hasábjain pav-
lovi reflexhez hasonlítja az egykori
trauma még ma is tartó következmé-
nyeirez fűződő magatartást. Egy
múltbeli súlyos és fájdalmas seb
minden alkalommal újból felszakad,
amikor az áldozat hóhéra jelképeivel
kerül szembe.

Van továbbá egy láthatatlan aka-
dály is, amelyről nem esik szó. Min-
den párbeszédben jelen van az az
alaptétel kíváncsiság, hogy jobban
megismerjük beszédpartnerünket.
Tolsztoj Háború és Béke c. regényé-
ben írta híres kijelentését: „Mindent
megérteni annyit jelent, mint min-
dent megbocsátani.” Lehet, hogy a
zsidók, akik még magukban hordoz-
zák a sérüléseket, kerülni kívánnak
minden olyan helyzetet, amelyben
meg kell bocsátani, különösen ha az
illetőt – helyesen vagy tévesen – a
hóhér képviselőjével azonosítják.

A zsidó áldozatok látszólag képte-
lenek arra, hogy feloldozzák a régen
vagy a közelmúltban testvéreik ellen
elkövetett gonosz tetteket elkövetőit. A
katolikusok hozzászóltak a heti gyón-
ás gyakorlásához, hogy feloldozást
kapjanak. A zsidóságnál is létezik ez
a szertartás, azonban csak egy évben
egyszer, a jom kippur alkalmával.
Ekkor kérjük Isten feloldozását és
bocsánatot testvéreink számára – fe-
jezi be cikkét Mordechay Lewy, Iz-
rael szentszéki nagykövete.

(Vatikáni Rádió)

Pápai látogatás a kölni zsinagógában 2005-ben

Gál

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

A legnagyobbak a nagyok között

Kovács Sándor

A jom kippuri Neila ima szívbemarázó mondatának szavait hallgatom egy régi lemezen. Magvas, sötét tónusú baritonhang énekel. Talán a tiszta szövegmondás a legjellemzőbb, mely azonnal megragad.

A héberül tudó ember számára azonnal érthető lesz a szöveg, aki pedig nem ismeri a nyelvet, az a hangok áradatára figyel, és úgy azonosul az imádsággal, „aki meghallja a zokogás hangját”.

A jom kippuri istentiszteletek során a zárómomentumai felé közeledik itt a kántor, és a közösség is fáradtnak érzi már magát az egész napos böjt és imádkozás után, mégis minden idegszálakkal figyelnek a könyörgő szóra, a megkapó melódiára; a kántor lankadatlan erővel ostromolja az eget, meghallgatást és megértést, kegyelmet és megbocsátást kér hívei számára.

Tízéves koromig kell visszafogalom emlémeim könyvében, hogy Kovács Sándorral való első lényeges találkozásomról írjak. Mostohalányával, Mezei Györgyivel együtt jártam Zöldán bácsi talmud-tórájába. Györgyit nagyon kedveltem, kedves, vidám kislány volt, külsejét tekintve leginkább élénk, nagy, kerek, barna szemei maradtak meg emlékezetemben.

A Goldmark Tereben egy kulturális rendezvény volt, melyen fellépett Kovács is és én is. Györgyi is ott volt vele, így azonnal egymás mellé ültünk a műsort megelőző uzsonna alatt. Kovács úgy beszélgetett velem, mint egy felnőtt férfival, és nekem ez nagyon

jólesett. Nem csupán iskolai eredményeimről kérdezett, hiszen azokkal kapcsolatosan akkoriban nem sok dicsőítésre lett volna okom. Zenéről, éneklésről, jövőbeni terveimről, kedvenc dalaimról és a vallásról ejtettünk szót. Az asztalon egy-egy névjegykártya méretű cédula jelezte, hogy ki hol ül. Az én kártyámat maga elé húzta, és a nevem alá odaírta: énekművész.

A műsorban sikerrel szerepeltünk, fellépésem után ismét szívből gratulált, nem beszélt „lebecsülően” velem, kollégaként kezelt.

Attól kezdve, ha találkoztunk, mindig megálltunk beszélgetni. Kedvesen és komolyan szólt hozzám, érdeklődve minden iránt. Tudtam, hogy Loránd Márton főkántornál tanul, a kántori pályára kíván lépni. A Rádió kórusában énekel, közben a Hegedűs Gyula utcai templom énekkarának is tagja volt.

Kántorként az első állomása Óbuda volt, Kohn Jenő kivándorlása után. Kellemes modora, komolysága, szorgalma és erős akarata hamar megszerette őt híveivel. Egyszer megállított a Síp utcai zsekház folyosóján, és azt kérdezte, elmennek-e Óbudára fellépni a pürimi ünnepségen. Örömmel mondtam igent. Akkor felvetette, hogy énekeljünk egy kettőt. A pürimi dalok egyikét, a sajsánász Jáákajtot jelölte meg mint lehetőséget. Adta az éppen nála lévő kottamásolatot, és én a számot azonnal megtanultam.

A hívek előtt nagy sikerrel volt a duettel. Ettől kezdve gyakrabban találkoztunk. Hamarosan a Frankel Leó úti

templomba került, az elhunyt Sirota Sándor főkántor helyére. A Lewandowsky-kórusnak is oszlopos tagja volt, apámmal együtt énekeltek ott, és szívélyes, baráti kapcsolatba kerültek.

Izraelben voltam már, amikor a hírt kaptam: Loránd Márton külföldre való távozása után őt nevezték ki a Dohány utcai zsinagóga főkántorának. Ettől kezdve nem volt nehéz követni felfelé ívelő pályáját.

Minden pesti látogatásomkor találkoztunk. A templomban és a temetőben gyakran láttam, nagyon sok funkcióját hallottam. Néha valamelyik presszóban jöttünk össze egy kávéra, egy kis beszélgetésre. Akkor már Sanyi bácsinak szólítottam, és tegeztem.

Egyszer éppen rá vártam a Művész kávéházban, amikor találkoztam Hochberger Laci bácsival. Mondtam, hogy kire várok. Laci bácsi, a héber szavak legjobb magyarosítója, a magyar szavak legjobb „héberesítője”, ezt kérdezte: Tudod, hogy mondják a Kovácsot héberül többes számban? Kérdőn néztem rá, Laci bácsi pedig kis hatáshúzóval tartott, majd azt mondta: *KevoCsim*.

Az ötvenes években és a hatvanas évek elején a Rádió kórusában működő Kovács Sándornak a zsidó vallással való egyetlen kapcsolata a templomi kórus és a Lorándtól való tanulás lehetett. Kántori működése elején sok pótolnálója volt, elsősorban a héber nyelv használata terén. Határtalan szorgalommal és odaadással tanult, soha nem lankadó ambícióval tökéletesítette tudását. A Dohányba való megválasztását követő első sávuoti istentiszteleten hibátlan szöveggel és dallammal intonálta az Ákdomusz néhez, sokak számára ismeretlen arameus nyelvű verseit. Lépésről lépésre került közelebb és közelebb mindenhez, amit a kántori pálya megkíván.

Sötét tónusú baritonját főleg idősebb korában kissé fura technikával, „befelé” énekelve használta, amit a kórus egyik kitűnő tagja, Fodor Pál nagy előszeretettel, „barátián kötekedve” (és mondjuk ki nyíltan: igen élet-hűen) utánozott.

Csendes, szűkszavú, befelé forduló ember volt. Érzelmait nem mutatta ki, de számos ténykedéséből kitűnt nemes szíve, szeretetteljes egyénisége. Mostohalánya, Györgyi tragikus korai halála után igazi nagypapa módjára gondoskodott annak gyermekéről. Nem volt különösebben barátkozó természet, de barátságosan sem. Tisztelet, kedveltség udvarias modoráért, kötelességtudásáért, megbízhatóságáért.

Apám halála után meleg hangú kondoleáló sorokkal keresett meg, és esetelte a kettőjük közt sok éven át fennálló barátságot. A temetésen és a sírköve felállításán is ő funkcionált *Schöner Alfréd*, illetve *Landeszman György* főrabbi mellett.

Kovács hirtelen bekövetkezett halála előtt nem sokkal Budapesten jártam családommal. Felhívtam, és ismét a Művész kávéházba invitáltam. Szokásához híven pontosan érkezett. Ez volt az egyetlen eset, amikor elérkezékenyültem hozzá.

A bemutatkozás után rám nézett, és szemében egy könnyecske csillogott, amikor gyerekeimre mutatva így szólt: mennyit mesélt apád róluk, és mennyi fényképet mutatott, milyen büszke volt az unokáira!

Halálhíre megdöbbentett. Tudtam, hogy előzőleg betegeskedett, és sietette nyugalomba vonulását is, de amikor utoljára találkoztunk, jól érezte magát, és frissebbnek, egészségesebbnek tűnt, mint előtte akár egy évvel. Sírját minden temetői látogatásomkor felkeresem, s az emlékezés kövét helyezem rá. Személye néhány gyerekkori emlékemhez ugyanúgy kötődik, mint a későbbiekhez, amikor kollégaként, pályatársként beszélgettem velem. Egy csendes ember, de jelentős kántoregység képét őrzöm szívemben.

(Forrás: www.or-zse)

A Dalszínház utcából elindulva

Egyik délután a Hanna étterem asztalánál a Dob utca 35.-ben, ahol valamikor iskola működött, beszélgettem *Slomó Spitzerrel*, a nyugdíjas egyetemi tanárral és kitűnő íróval. A héber kútforrások című maradandó értékű könyv társszerzőjével, aki évente többször szülőföldjére látogat, hogy előadásokat tartson az ORZSE-n, az ELTE-n, valamint azon városokban, ahol szívesen hallgatják szavait. Bokros teendő között szakított időt, hogy életéről és munkásságáról szót ejtsen. Zárójelben megjegyyezve, ez csak többszörös rábeszélésre sikerült.

1938-ban született, a Dalszínház utcában lakott, az Opera mellett. A férfiakat, így édesapját is, munkaszolgálatra hívták be, de nem sokáig maradhatott ezen utcában, anyjával, Mikivel, a hároméves öccsével (most Angliában élnek) költözni kellett csillagos házba, majd a Nagymező utcába, „védett házba”. Ott együtt laktak a Gestettner családdal, Józsa névvel, majd egy svéd házban találtak ideiglenes menedéket, nem is tudja, melyik utcában. A nyilasuralom idején egyszer csak vették őket, maguk sem tudták, hová – már mindenre gondoltak, még a Dunára is –, csak arra emlékszik, hogy útközben egy elpusztult lovat kellett kikerülniük. Végül is a gettóba kísérték a csoportot. A Kisdiófa utca és a Klauzál tér sarkán jutottak szálláshoz. A Klauzál tér már több beszélgetésben előfordult szomorú emlékként. Sok mindent megélt ez a tér, a zsidónegyed közepén. Pontosabban azon emberek, akiket a vészorkorok odavetett a sors.

A Spitzer testvérek ott veszítették el édesanyjukat. 27 éves volt. Az erős belvőések és bombázások általánossá váltak. A gyerekeket a szülők a biztonságosabb óvóhelyre kísérték, a felnőtteknek azonban gondoskodni kellett élelmézsükről, ellátásukról, így gyakran a házból, annak udvarán vagy az utcán maradtak. Egy repeszdarabtól halálos seb érte. A Gránátos utcai ortodox temetőben alussza örök álmát. A rokonok vigyáztak az árvákat. Az apa gyalog ért haza Ukrajnából, két évvel később a gyerekekre tekintettel újra megnősült. Slomó abban a házban, ahol beszélgettünk, járt iskolába. Délutánonként a többi fiúval a Tajrász Emesz oktatásban is részt vett. Emlékszik *Holczer* rebberre (aki nemrég ment el), *Jehuda Singerre*, *Braun* rebberre, *Obira (Lázár Oberländerre)* – bár ő két osztállyal feljebb tanított). Az apa testvére, *Spitzer Sándor* az akkori Wekerle Sándor utcában lakott, és együtt textilkereskedéssel foglalkoztak. A „fordulat éve” után a boltjukat államosították. Vették a vándorbotot, és továbbálltak Ausztriába. Általában a vallásos zsidók az ideológia erősödő hangulatától féltették a szombatot és egyáltalán a vallás megtartásának lehetőségét, valamint egzisztenciális okokból is igen sokan követték ezt a példát.

Ausztriában héber iskolába járt, a reál tárgyakat is ivritül oktatták. Zsidó középiskola azonban nem működött a „sógoroknál”, sőt, az iskolákban szombatot is tartottak előadásokat. Hosszú kereset után találtak egy francia líceumot, ahol szombatot szüntették a tanítás. Oda jártak a vallásos fiúk és lányok. Egész jól megtanulta a nyelvet, olvasni még ma is szokott francia újságokat és könyveket, beszélni már kevésbé szeret. Két év után abbahagyta világi tanulmányait, Svájcba ment, egy luzerni jesivába iratkozott be. Még az ausztriai tartózkodáshoz tegyük hozzá, hogy osztrák állampolgárságot vehetett fel, ami a későbbiekben több tekintetben fontos lesz.

Tehát Svájcban alkalmat nyílt a Talmud mélyebb tanulmányozására. Solovetchik, a híres briszi rabbinásztia egyik méltó leszármazottja vezette iskolába. Másfél év után London követtezett, egy rangos intézet, amelynek élén ráv *Slézinger* állt. (Legyen áldott az emlékezete.) Több társával együtt találkozott ráv *Schulmann* Izraelből ott járt rabbi-val, aki megkérdezte, miért nem Izraelben tanulják a Tant. Javasolta a Szlabotka nevű város után elnevezett Bné Brákban működő talmudiskoláját. Hallgattak a hívó szóra, és alijáztak, ami azt jelenti, „felmentek Izraelbe”. Tudjuk, oda mindenki felmegy, még ha addig a Kilimandzsárón lakott is. 1954-ben Petách Tikva jesivájában rabbioklevelet – szmichát – nyert, igen komoly vizsgák után, *Ruvén Katz* rabbi aláírásával. Mivel érettségivel, „matúrával” még nem rendelkezett, a világi tárgyakat franciául tanulta, így elég nehezen, de ezen a nyelven szerezte meg az érettségi bizonyítványt.

Elhelyezkedett mint tanító egy elemi iskolában. Megnősült. Szántó, illetve *Ziffer Zsuzsát* vette el, aki Balassagyarmaton született, édesapja a koncentrációs táborban maradt, az anyja néhány év után második házasságot kötött a szombathelyi *Cziffer Miksával*, aki adoptálta Zsuzsát meg a testvérét is. *Szántóné Balázs Edit*, aki az ORZSE-n tanít, a szombathelyi zsidóság történetét írta meg, illetve társaival szerkesztette is ezt a jelentős könyvet. Zsuzsa is írt bele egy fejezetet Ortodox lány az ateista diktatúra iskolájában címmel. Érdekes, hogy Slomó Spitzer szülei is Szombathelyről valók. Ezért mondta az apósa, hogy a felesége számára háziaknyér.

Mint írjuk, Slomó tanított az elemi iskolában, amely a Bár Ilán egyetemmel szemben helyezkedett el, Bné Brák déli részén.

Délutánonként ájtárt, meghallgatta az előadásokat. Addig járt-kelt, amíg a vizsgákat mind letette fokról fokra, egészen a doktori címig. Feleségének igen hálás, hogy a tanulás körülményeit megteremtette. A doktori disszertáció témája: az osztrák zsidóság története. Könyv alakban is megjelent. Javasolták, hogy ki kellene bővíteni. Talált egy kéziratot a *Sáalom Neustadt*, Bécsújhelyi Sáalom, Máhárás néven ismert 15. századbeli tudósról. Apja híres rabbiéknak ismert, a Jahrzeit (halálközvetlen évforduló) műszava tőle származik. *Jichák Zeklnék* hívták. Máhárás iskoláját sokan látogatták. Fiaiból is hírességek váltak. Egy kiadó megtudta, hogy ezzel a témával foglalkozik, megjelentették a művét, amelyet vagy egy tucat kötet követett. Szabályok és szokások, részben Magyarországhoz kapcsolódó tudósok megfogalmazásában, írt például Máhárilról, a mainzi *Jakov Mulinról*, akinek a híres Széfer Minhagimját adta ki. Könyvben mutatta be a nagyszombati *Eizik Tirnát*, akinek nevéhez több szép legenda fűződik. Az 1300-as évek végén, az 1400-as évek elején tevékenykedtek. Foglalkozott továbbá a korszak más jelentős személyiségeivel is.

Deutsch Gábor

(A teljes cikk a www.mazsihiz.hu oldalon olvasható.)

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 94. zsoltár

Ez a zsoltár a Misna tanítása (Tamid 7.4.), a legfontosabb görög fordításban, a Septuagintában megőrzött felirat és a mai zsidó vallási gyakorlat szerint a szerdai naphoz kötődik, s akkor a reggeli imádság végén, a napi zsoltárok sorában mondják el. Eredetileg feltehetően a szombat fogadásakor elmondott hat zsoltár közé is tartozhatott, de ott lecserezték Dávid egyik zsoltárára, mert a bekés szombati napon nem szerették volna „a számonkérés Istent” megidézni.

A költemény voltaképpen két nagyobb egységből áll:

1. A költő arra kéri Istent, hogy bosszulja meg a gonoszok bűneit, akik kizsákmányolják a szegényeket, s azt hiszik, senki sem látja tetteiket: 1–11. vers.
2. A szenvedések megnevesíthetik az embert, és Isten végül megbünteti és elpusztítja a gonoszokat: 12–23. vers.

Egyesek azt gondolják, hogy a szerző valójában Izrael népéről és az őt szorongató hatalmakról írta meg költeményét. Most pedig az új fordítás következik:

Számon kéri Isten az Örökkévaló, számonkérés Istene, tünj el! Föld bírāja, magasodj fel, fizess meg az elbizakodottaknak, érdemük szerint! A gonoszok még meddig, Örökkévaló, a gonoszok még meddig vigadoznak? Fennhájzva feleselnek, gonosztetteikkel kérkednek. Népedet, Örökkévaló, megalázzák, örökségedet sanyargatják. Özvegyet és idegent ölnek, az árvákat elpusztítják. Mondogatták: nem látja az Örökkévaló, Jakob Istene nem figyel. Vegyétek észre, nép ostobái, okatlanok, mikor józanodtok meg? Aki fület adott, talán nem hall, aki szemet alkotott, talán nem lát? Aki megfeddi a nemzeteket, talán nem büntet, aki tudásra oktatja az embert? Az Örökkévaló ismeri az ember gondolatait, bizony, hiábavalóak azok. Boldog az a férfi, akit megdorgálsz, Örökkévaló, és tanításon sodra oktatod. Rossz napjaiból lecsendesítéd, míg a gonoszok megnyílnak a verem. Bizony, nem tagadja meg népét az Örökkévaló, örökségét nem hagyja el! Hiszen igazságra jut az ítélet, az igaz szívűek mind azt követik. Ki állna mellém a gonoszokkal szemben, ki állna ki értem a gázság elkövetőinél? Ha nem lenne az Örökkévaló segítségem, lelkem a sírban lakozna. Bizony, elmondtam, hogy megbicsaklott a lábam, szereteted, Örökkévaló, támogat engem. Mikor bensőmet gondok emésztik, vigaszd felvidítja lelkem. Talán Hozzád köthető a veszedelmes ítélszék, amely kint okoz a törvény ellenében? Igaz lélek ellen fordulnak, tiszta vért vádolnak bűnnel. Nekem viszont az Örökkévaló az erődöm, menedékem sziklája az én Istenem. Visszafizeti bűnüket, gonoszságukért elpusztítja őket, elpusztítja azokat Örökkévaló Istenünk.

A költő a „számon kéri Istent” fordul, mely kifejezést sokan bosszúálló Istennek fordítják. Ez ugyan nyelviileg igazolható, ám tartalmilag semmiképp, mert itt nem bosszúról van szó, hanem a zsoltárvers Isten igazságosságára hivatkozva kéri a fennhájzó gonoszok jogos büntetését. Mellesleg, a Tízparancsolat közismert igéjében sem beszélhetünk bosszúálló Istenről, mint sokan gondolják, hanem az igazságos Örökkévalóról, az emberi cselekedetet számon kérő bíráról. Ezért szólítja meg költőnk az Örökkévalót a következő versben így: „Föld bírāja”.

Miután a szerző felsorolja a gonoszok tetteit, ostobáknak nevezi őket, mert nem hiszik, hogy Isten előbb-utóbb számon kéri bűneiket, hiszen „az Örökkévaló ismeri az ember gondolatait”. Sőt, akit Isten ideig-óráig megdorgál, boldog lehet, mert az igazságos végkifejletben megnyugodhat: „rossz napjaiból lecsendesítéd, míg a gonoszok megnyílnak a verem”.

A 14. vers („nem tagadja meg népét az Örökkévaló”) alapján sokan úgy gondolják, hogy ez a zsoltár nem általában beszél a gonoszokról, és nem kizárólag a költő személyes érzelmeit, vágyait tükrözi, hanem Izrael népének sorsáért aggodódik. Ebben az esetben a zsoltárban említett gonoszok Izrael ellenségeivel azonosíthatók.

A 20. mondattal („Hozzád köthető a veszedelmes ítélszék, amely kint okoz a törvény ellenében?”) a szerző szóközi kérdést fogalmaz meg, amelyre egyértelmű elutasító válasz adódik: elképzelhetetlen, hogy Isten ítélő trónusa ártó célt szolgáljon, s hogy az isteni törvénnyel szemben fájdalomt okozzon, vagy hogy törvényével a gonoszok adjon igazat. Ezért hiába vádolják az ártatlant (a „tiszta vért”) bűnnel, a Mindenható biztos menedéket nyújt az igaznak, és megbünteti a gonoszokat.

Raj Tamás

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden csütörtök este fél hétkor. 06-20-311-9402.

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglónban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. I. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbtestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Kereskedő és becsüs ügyvédség hagyatékot, gyűjteményt ad-vesz. Tel.: 06-30-928-7792.

Könyvnyomatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomatás. Messinger: 06-20-934-9523.

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Törtekereksek, ifilnek és mezüké számitógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusalimi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkészülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Pöttös bögrétől a hagyatékáig felvásárolom, szemetét elszállítatom, lakását otthonra hozom. Harsányi Ildikó, 06-30-209-3463.

24 m²-es üzlethelyiség kiadó a VII. ker., Síp utcában, hosszú távra. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5568 telefonon.

Zsinagóga szomszédságában felújított, 76 m²-es, kőser konyhával rendelkező lakás turistáknak napi díjjal kiadó. +36-30-211-1027. Fotók: lakaspiac.hu, roomforrent.hu, e-mail: info@roomforrent.hu

Takarítást, főzést (kósert is), vasalást vállal leinformálható, középkorú nő 20 éves gyakorlattal, középfokú végzettséggel. Tel.: 06-30-599-1373.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 162. évfordulója alkalmából a Magyar Zsidó Szabadságharcosokért Emlekbizottság kéri mindazok jelentkezését, akiknek bármiféle kötődésük van, illetve rendelkeznek ezen eseményhez is kapcsolódó történetekkel, dokumentumokkal, tárgyakkal, ismeretterjesztés, rendezvények céljából, melyek segítenek a magyar zsidóság örökségének, hagyományainak feltárában. Várjuk továbbá aktivisták, önkéntesek jelentkezését, adományozók felajánlásait. Jelentkezés e-mailben:

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft. Nyomtatás:

VEZSPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

szabadságharcos@freemail.hu, telefonon: 06-1-352-9153, a honlapon: www.zsidoszabadságharcos.com. Kérjük, támogassa adója 1%-ával is egyesületünk feladatait, célkitűzéseit. Adószám: 18195321-1-42. Várjuk továbbá adományozók felajánlásait a 11708001-20557937 számú bankszámlaszámra!

Gyógymasszőr vállal svéd, frissítő, lazító, stresszoldó-beszélgetős, talp- és gyögmasszázst, gyertyás fül- és testkezelést, narancsbőr elleni, illetve zsírégető kezelést. Kedvező árak, rugalmas időbeosztás. Kisnyugdíjasoknak kedvezmény. Házhoz is megyek. Tel.: 06-70-501-4972.

Végzősházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Leinformálható hölgy gyerek, illetve idős úr, hölgy 24 óras felügyeletét vállalja. 06-20-373-6238.

Idősgondozást, gyermekfelügyeletet vállalok. 06-30-224-3718.

Gyógytornát otthonában vállalok. 06-20-354-6156.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.–Murányi u. sarkon, a Garay térenél. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Újlipótvárosban, Pannónia utcában 36 m²-es, egyszobás, loggiás, emeleti lakás rendezett, liftes házban 10,4 millió Ft-ért tulajdonostól eladó. 06-20-383-7929.

Lipótvárosban parkra néző, 50 m²-es, szoba-hallos lakás beköltözhetően eladó. 06-30-257-6638.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Keressük Barna Pétert, aki kb. 1930-ban született Budapesten, édesapja Barna Jenő volt, a család több cipőüzletet működtetett a belvárosban „Barna cipő” né-

ven. A család 1956-ban elhagyta Magyarországot, a kereső ügy gondolja, hogy Amerikába mentek. Ahhoz, hogy az Amerikai Vöröskereszt útján keresni tudjuk Barna Pétert, szükségünk lenne további adatokra. Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálat, tel.: 374-1323.

KEZDD A TAVASZT IZRAELBEN! ÖNKÉNTES MUNKA IZRAELBEN 2010. MÁRCIUS 8–28-IG! Fizetendő: csak repülőjegy! Érdeklődni: +36-20-233-8454 vagy Iljano@freemail.hu

Megbízható, vidéki asszony (52 éves) idősgondozást, betegápolást, gyermekfelügyeletet, házvezetőnői munkát vállal bentlakással. Takarít is, és remekül főz. Imre Miklósné Elza, +36-20-356-9046.

Felújítás előtt álló társasházban felújítandó, tehermentes, galériázható, II. emeleti lakás a Dob/Kazinczy utca sarkán tulajdonostól eladó, 19 millió Ft-ért. A lakás 103 m², két szoba, hall, gardrób-szoba, nagy konyha, éléskamra, fürdőszoba, különálló vécé, előszoba. A ház felújítása után lesz lift. +36-30-485-9008, +36-30-424-1919, +36-30-934-3899. Lakásközvetítők ne hívjanak!

49 éves hölgy háztartásvezetést, bármilyen munkát vállal külföldön. 00-36-30-213-2972.

Fiatalembert bármilyen ház körüli munkát vállal jogosítvánnyal, kevés angolnyelv-tudással, külföldön is. 00-36-70-382-9009.

Középkorú hölgy németnyelv-tudással háztartásvezetést (kósert is), idősgondozást vállal bentlakással, külföldön is, referenciákkal. 00-36-30-237-4859.

Idős ember gondozását vállalom, külföldön is. Referenciám: amerikai. Kati, 06-53-314-433.

HÁZASSÁG

18 év tapasztalattal várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8–10-ig, este 20–22-ig. E-mail: gorygyi1@vivamail.hu

Programajánlat

FEBRUÁR

Spinoza Ház

(1074 Budapest, Dob utca 15.)

4., csütörtök, 19.00: Popper Péter estje

6., szombat, 19.00: Fiúk, lányok – A Baltazar Színház előadása

7., vasárnap, 19.00: Eascensore (A lift)

8., hétfő, 19.00: Címzett ismeretlen

9., kedd, 19.00: Orosz-zsidó dalvilág

10., szerda, 18.00: Lélek-Kontroll Klub beszélgetés

11., csütörtök, 19.00: Breiner Tamás mentalista estje

13., szombat, 19.00: Csúcsra járatott diplomácia, washingtoni kulisszatitkok

14., vasárnap, 16.00: Címzett ismeretlen

16., kedd, 19.00: Bächer Iván és Gyabronka József estje

18., csütörtök, 19.00: Fellegi Balázs estje

20., szombat, 19.00: Köszönöm, hogy imádtok!

21., vasárnap, 19.00: Yentl. Premier

23., kedd, 19.00: A színház kész kabaré (Efrájim Kishon írásai alapján)

24., szerda, 19.00: Ifjú kántortitánok koncertje

25., csütörtök, 19.00: Pár hét az egész. Premier

Templomok	Péntek este	Szombat reggel	Péntek este	Szombat reggel
	Febr. 5.	Febr. 6.	Febr. 12.	Febr. 13.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	17.30	10.00	17.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	16.40	9.30	16.50	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	17.30	9.00	17.30	9.00
Thököly út 83.	17.30	9.00	17.30	9.00
Hunyadi tér 3.	16.50	9.00	17.00	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	16.40	8.00	16.50	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Bércsics u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	16.40	8.00	16.50	8.00
Alma u. 2.	16.40	8.45	16.50	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	16.40	7.30	16.50	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Kazinczy Gy. út 55.	17.00	9.30	17.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	16.30	9.00	16.30	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.	16.40	9.00	16.50	9.00
Desseffy u. 23.	16.40	9.00	16.50	8.00
Teleki tér 22. (széftár)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.00		17.00	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	17.00		17.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.00		17.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.00	9.00	17.00	9.00
Dózsa Gy. út 5.	16.30	8.00	16.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	16.30	8.00	16.30	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	16.45	8.00	17.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

Február 5. péntek

Február 6. szombat

Február 11. csütörtök

Február 12. péntek

Február 13. szombat

Svát 21.

Svát 22.

Svát 27.

Svát 28.

Svát 29.

Gyertyagyújtás: 4.32

Szombat kimenetele: 5.40

Jom kippur kátán

Gyertyagyújtás: 4.43

Szombat kimenetele: 5.50

Újholdhirdetés

Újhold

27., szombat, 19.00: Szól a guru már! Premier

28., vasárnap, 19.00: Los Bilbilicos (A csalogányok)

Budai Micve Klub (II. Frankel Leó út 49.)

6. (szombat) 19.00: Nő a teljesség felé. Vendégünk Lévai Katalin politikus és író. Beszélgetőtársa: Bóta Gábor.

14. (vasárnap) 19.00: Szabad egy táncrea? Örökzöld dallamok. A zongoránál Szirmai Zoltán.

20. (szombat) 18.30: Zájin ádári pisztrángos halvacsona

23. (kedd) 16.00: WIZO-ülés

27. (szombat) 18.30: Közösségi pürim a zsinagógában. Éneklés, forralt bor. Közreműködik a Zsidó Ifjúsági Kórus.

28. (vasárnap) 14.30: Pürimi kántorkoncert két részben. I. rész: tradicionális dallamok. II. rész: világi dalok. Közreműködnek: Biczó Tamás, Zucker Immanuel, Jakal Zoltán, Nógrádi Gergő kántorok, Doff Imre főkántor, Székelyhidi Hajnal operaénekes. Zongorán kísér: Neumark Zoltán.

Előzetes:

Március 6. (szombat) 19.00: Bíró Eszter és Fodo duókoncertje. Előtte beszélgetés Bóta Gábor vezetésével.

Állandó programjaink
Február 8-án, 15-én, 22-én (hétfőnként) 16.30 órától karbantartó torna csontritkulásos betegeknek. A foglalkozásokat, melyek díja 400

Ft/fő/alkalom, Halmosi Ágnes

gyógytornász tartja. Február 4-én, 11-én, 18-án, 25-én (csütörtökönként) 18.00 órától Frankel Baráti Kör. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Péntekenként (az istentisztelet előtt fél órával) talmud-tóra oktatás 2–13 évesek részére. Információ: 06-30-508-5088.

Generációk Klubja Hunyadi tér 3., félemelet)

8. (hétfő) 15.00: Deák Gábor, a Terma Zrt. művészeti igazgatója tart előadást Virtuális séta Újlipótvárosban címmel.

15. (hétfő) 15.00: A zongoránál Szirmai Zoltán növendékes zongorista.

22. (hétfő) 15.00: Breuer Péter Közlet-Kelet-szakértő Ünnepek és rendszerváltás témában ad elő.

28. (vasárnap) 16.00: PÜRIM ünnepség.

A gyógytornát és a Down-szindrómások foglalkozását változatlan időpontban tartjuk!

Halálozások

Fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy **Szénási Endréné** szül. **Kárpáti Magda** életének 88. évében, hosszas betegség után elhunyt. Kívánáságra csendben eltemették. A gyászoló család. (x)

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelevélvel

FRANK (alapítva: 1892/1972)

Tel./fax: (1) 331-5743

E-mail: frank1063@t-online.hu

Munkadíjból 5% kedvezmény!

Kérjük, segítse személyi jövedelemadója 1%-ával

a ma már igen idős Jad Vasem-kitüntetetteket, akik 1944-ben életük kockázatásával zsidó üldözötteket mentettek meg.

Igaz Emb

KÁNTOR VOLTAM ÉSZAKON

„Felkérés”

A pesti rabbiság igencsak karizmatikus vezetője a hetvenes évek közepe táján átszalajtott a sameszát (zcl) a tőle mintegy tíz méterre lévő szerkesztőségbe, hogy hívja át a „kollégát” a rabbiságra. A Dohány nagy formátumú vallási vezetője szájából a „kolléga” kifejezés közel sem a szakmaazonosságot jelentette. Akít kedvelt, azt keresztnevével, bocsánat, utónevén szólította.

Ön, kolléga úr, úgy tudom, beszélt lengyelül. – Igen, feleltem rutinosan röviden, mert tapasztalataim szerint korábbi társalgásaink alkalmával minden felesleges szó csak bajt jelentett. – Akkor ön az idej nagyünnepken Varsóban fog funkcionálni!

Mivel mindössze 1 hét (!) volt addig, megdöbbenve kérdeztem: mi lesz Zuglóval? – Azzal maga ne törődjön!

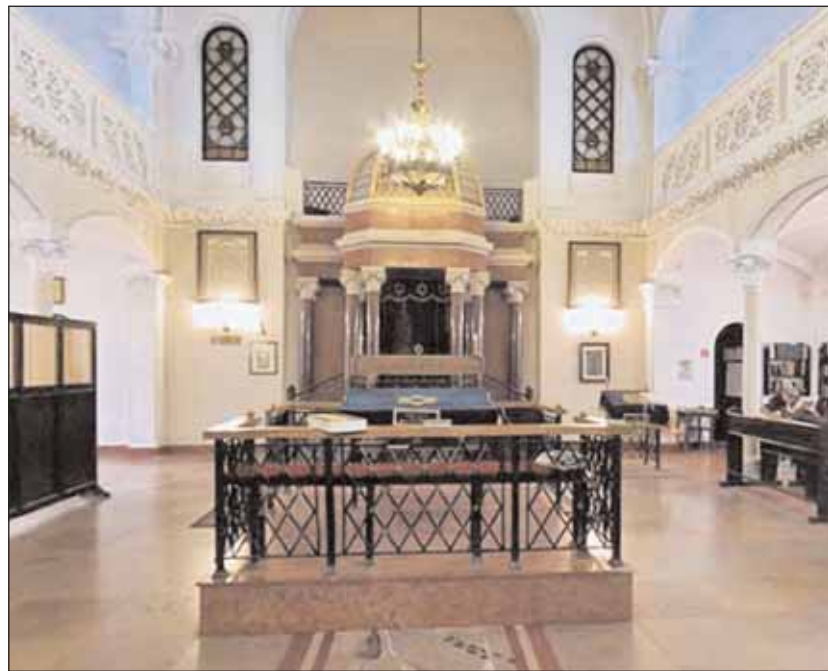
Az igazsághoz tartozik, hogy kölcsönösen „kedvesek” voltunk egymáshoz... Utasítás, az utasítás! Repülőjegy, kapcsolatfelvétel a kintiekkel stb. stb.

Egy nappal erev ros hájáná előtt landoltunk családdal az Okecie repülőtéren, ahol a hitközség vezetői fogadtak. Az elnök elsőnek mutatkozott be, és amikor a sófár meglétéről érdeklődtem, szinte bocsánatkérően közölte: nem vagyok zsidó. Viszont a háromtagú küldöttség egyik tagja bizalmasan a fülemhez közelítve a „dollár? dollár?” szavakat suttogta, nem építve nyelvismeretemre, én viszont – számítva az övére – nemmel feleltem. (Később kiderült, jól tettem, mert hazajövetem után a „kolléga” meglapogatta a vállamat, és megdicsért okos reagálásomért. Máig csak sejtjem, honnan értesült róla...)

Visszatérve az ominózus dollárrázásra, én „sófár? sófár?” kérdéssel viszonztam újdonsült partnerem valuta iránti vonzalmát, amiből két-

Varsó 1.

ségtelenül megértette, hogy nem venni akarok sófárt... Ő zsidónak bizonyult, amit már a bemutatkozásakor is sejtettem, mivel a Nátán név nem számít igazi polonizmusnak.

A varsói főzsinagóga – most

Valutakeretünk meglehetősen szűkös volt, de vendéglátóink – egy rabbi ne érdemelné meg? – a varsói Bristol elnöki lakosztályát (!) foglalták le számunkra, amit – értesülve áráról – fájó szívvel néhány perc múlva elhagytunk, és vendéglátóink legnagyobb megdöbbenésére (akkor még nem sejtették, hogy nem ez lesz a legnagyobb) privát szállás után néztünk.

Ros hájáná: megleptük egymást

A térképen belőtük a zsinagógát, átfutottam előre megírt prédikációi-

mat, majd a máchzonnal a hónom alatt elindultam első külföldi kiküldetésem teljesítésére.

Varsó akkor egyetlen zsinagógájában eléggé elhanyagolt állapotok fogadtak. Ezt ellensúlyozandó, néhány feltűnően lelkes és kedves hittestvér szorongatta a kezemet, mondták,

hogy a háború óta nem láttak még sem rabbit, sem kántort (hát még egy személyben a kettőt együtt).

Mi hoztuk rendbe az ünnepekre a zsinagógát (milyen lehetett előtte?), mert szeretjük zsidó testvéreinket – mondta egyikük, s már ez gyanút ébresztett bennem. Kiderült: baptisták voltak, akik aztán végigültek az ünnepeket, csillogó szemekkel hallgattak – ők is tudtak lengyelül!

Ha az olvasó ez utóbbi megjegyzés mögött akár iróniát, gúnyt, netán humort látna, nincs igaza, vagy nem járt annak idején a varsói kilében. A liturgiai rész kb. harminc fő (fele baptista) jelenlétében lezajlott, következett a prédikáció.

Nálunk ilyenkor leülnek a hittestvérek, itt viszont az első szavak után mocorgás, a zsidó „részleg” tagjai egymásra néztek, majd rám – nem tudták, hogy a hang vagy a látvány csalta meg érzékzerveiket. Én meg, nem zavartatva magamat, ecseteltem Ábrahám nagyszerűségét, hinni, itt vagyok, feleli az Örökkévalónak, amikor az szólítja, szólok Izsák majdnem feláldozásának körülményeiről – miközben hallgatóságom tagjai egyre jobban csóválják fejüket. Nem a tetszés jele.

Közben felidéztem magamban az egész lengyel nyelvtant, a szótárat, mert felmerül bennem, hogy nem értik, amit mondok. De mint mindennek, ennek is vége lett. Várom a skajachokat, a gratulációkat – csak a baptisták. Azok el voltak ragadtatva.

Nátán odajön, látom, nem mer megszólalni. Mi van? Nem tetszett? – kérdezem. – Nem arról van szó. De rabbi úr LENGYELÜL prédikált! Ilyenre még nem volt példa a lengyel zsidóság történetében! Mi jiddisül szoktuk meg, régi rabbijaink is jiddisül szónokoltak!

Puff neki! Ez bizony bukta! Alig vártam a sófárfúvás idejét, azt már jiddisül szólaltattam meg...

Utószó az első részhez

Az akkoriak közül már nem él senki. Tavaly visszalátogattam a csodálatosan megújult zsinagógába. Az amerikai rabbi (ő ott az országos főrabbi) lengyelül prédikált, a hallgatóság lengyelül értette, míg csak...

A rabbi beszédében idézte egy jiddis költő néhány sorát. Az emberek egymásra néztek, majd a rabbira – nem tudták, hogy melyik érzékzerveik csalta meg őket...

(folytatjuk)

Kardos Péter

Kórkép

Manapság társaságban, ha a vendégek alkoholjában elég a vér, bárhol legyenek, előkerül mint örökzöld téma a rasszizmus. Elhangzanak még olyan vélemények is, hogy az antiszemitizmus napirenden tartása a zsidóság érdeke, mert nagyobb biztonságban követelhetnek mindig újabb jóvátételt. Erre halkan csak annyit mondok: én már azzal beérem, ha megtalálnák apám hamvait, és saját költségen, méltó módon eltemethetném.

Ilyenkor mindig dézsávív érzésem támad. Jó 30 évvel ezelőtt, amikor az ARD német közszolgálati televízió magyarországi képviselője voltam, felmerült a tévben a Németországban mindig taposóaknának számító zsidótéma. A Der Spiegel egy magyarországi foci pályán felülváltó antiszemita kórus nyomán arról cikkezett, hogy a kommunista Magyarországon előkerült az antiszemita kártya. (Figyelem, ez még az a kor volt, amit egyszer visszasírunk!) Az ARD ideküldött egy forgatócsoportot, hogy dokumentumfilmben dolgozzák fel a kérdést. Magyar részről én voltam a film szerkesztője. Szép, szinte teljesíthetetlen feladat előtt álltam. Miután egyhavi levelezéssel kikunyeráltam a forgatási engedélyt a Pártközpontnál és a Küllügyminisztériumban, elkezdtem keresni a riportalányokat. A Hitközség vezetői hivatalból csinálták össze magukat egy lehetséges német interjú hallatán, az Állami Egyházügyi Hivatal „zsidóügyi alezredese” készséggel állt rendelkezésre, de neki az hátránya volt, hogy személyében manifesztálódott a bölcsesség: az igét könnyebb hirdetni, mint ragozni. A németek azt kérték, hogy a hivatalosságokon kívül vigyem már el őket olyan forgatási helyszínre, ahol az utca embere elmondhatja véleményét zsidó honfitársairól. Ez nem az az idő volt, amikor az utca embere nemcsak elmondta, de kockakövel is súlyosbította a témáról alkotott elfogulatlan véleményét. A legtöbb általam megkérdezett „egyszerű ember” hümmögött, a legjobb esetben is azt felelte: neki semmi baja a zsidókkal, közöttük is van rendes. Nem akarok dicsekedni, de végül megtaláltam a tutit. Levittem a forgatócsoportot Győrbe, az akkor még fénykorát élő RÁBA gyárhoz, ahová megkaptam a forgatási engedélyt. Hajnalban odaálltunk a gyárkapuhoz, és vártuk a műszakba érkező több ezer dolgozót. A kamera a német stábbal felsorakozott, az emberek sorban blokkoltak, mi pedig összelepedtünk a portással. Amint áramlott a tömeg egyforma konfekciószerelésben, én észrevétlenül faggatni kezdtem a portást. Mondja, jó ember! Akik most munkába mennek, azok között ki a katolikus? Az egyenruhás elnevette magát, és azt felelte: honnan a fenéből tudjam? Jól van, azt tudja-e, hogy ki ateista? Nem, nem tudom, de nem is érdekel! Hát azt tudja-e, hogy ki zsidó? Erre felélenkült a tekintete, és kezdte sorolni: az ott, a főkönyvelő, a termelési főmérnök, a személyzeti osztályról a tükárnő, és az üzemmunkás is.

Ezután a felvétel szövegét lefordítottam a németeknek, és a kamera felé fordulva annyit mondtam: remélem, izelítőt kaptak a magyarországi hétköznapi antiszemitizmusból...

Spánn Gábor

A 62 ÉVES IZRAEL!

Jom Haacmaut - Az Élet Menete program 2010. április 19–23-ig

Április 19., hétfő

- 08.00 Találkozó: Ferihegy 2/b
- 10.45 Indulás
- 14.55 Érkezés Tel-Aviv Ben Gurion repülőtérre
- Transzfer Jeruzsálembé, az 5 csillagos Regency Hotelbe
- 16.30 Érkezés a hotelbe
- 18.00 Részvétel az Erev Jom Haacmauti utcabálon Jeruzsálem belvárosában, vacsora a hotelben

Április 20., kedd (Jom Haacmaut, Izrael születésnapja)

- 08.00 Reggeli
- 09.30 Délelőtti autóbussos városnézés Jeruzsálemben
- 12.00 Találkozó a többi 53 országból odaérkező Élet Menete csoporttal a polgármesteri hivatal előtti téren
- 12.30 Indul AZ ÉLET MENETE a SIRATÓFALHOZ, gyalogosan
- 14.00 Ünnepe a Siratófalnál
- 16.30 A nemzetközi Élet Menete alapítvány JOM HAACMAUT FESZTIVÁLJÁN való részvétel és vacsora
- 23.00 Hotel

Április 21., szerda

- 07.00 Reggeli
- 08.00 Kirándulás a Holt-tengerhez, Massada megtekintése, fürdőzési lehetőség a tengerben
- Visszautazás Jeruzsálembé
- 19.00 Vacsora

Április 22., csütörtök

- 08.00 Reggeli
- 09.30 Egész napos kirándulás autóbusszal, Haifa–Tel-Aviv–Yaffo megtekintése
- Haifa: Bahai-kert
- Tel-Aviv: Rabin tér, tengerparti sétány stb.
- Yaffo stb.
- 17.00 Transzfer a hotelba
- 19.00 Vacsora

Április 23., péntek

- Kora hajnali indulás a repülőtérre. Hidegcsomagban reggeli
- 07.05 Indulás Budapestre
- 09.35 Érkezés: Ferihegy 2/b terminál

RÉSZVÉTELI FELTÉTELEK

A program ára 271 000 Ft/fő, kétágyas elhelyezés esetén

Egyágyas felár: 67 400 Ft/fő

Mivel az ünnepek miatt az ideális időszak Izraelben, a légitársaság és a hotel is csak február 28-ig tudja tartani az ajánlatát ezen az áron.

Jelentkezési és befizetési határidő: 2010. február 26.

A biztosítást mindenki egyénileg intézi, de kötelező jelleggel kell kötnie az utazás időtartamára (erre az AVIV-irodában is van lehetőség).

A részvételi díj az alábbi szolgáltatásokat tartalmazza:

4 éjszaka szállást, félpanziós ellátást, a programban felsorolt kirándulásokat, transzfereket, autóbussos belföldi utazásokat, magyar nyelvű csoportvezetőt, repülőjegyet illetékekkel, Élet Menete nemzetközi regisztrációs díjat

Kedves érdeklődő barátaink!

A programokon való részvétel az utazás egész időtartama alatt mindenki számára kötelező!

Jelentkezés csak személyesen, az AVIV Travel irodájában

(1075 Budapest, Síp utca 12.) Radnóti Krisztinánál

Tel.: +36-1-343-0420, +36-1-462-0477

A Magyar Posta Zrt. emléklap kibocsátásával köszönti a magyar–izraeli diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének 20. évfordulóját.

Keresse a hírlap árusoknál és az Inmedio Relay PÓNEM magazin boltokban!

Előfizetés: 225 Ft

Pónem, 1242 Bp., Pf: 294, email: ponem@freemail.hu

VINCZE LILLA